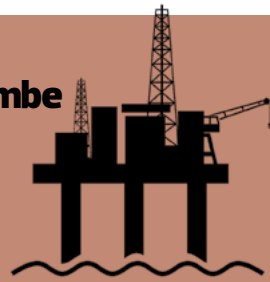

04 **Teknologi:**
Ti ideer for
et bedre liv

16 **Afrikas Horn:**
Han er regionens
nye stjerne

32 **Intervjuet:**
Mikael Wiehe om
despotiske eks-venner

Norskbygd miljøbombe
truer Vest-Afrika
Side 20

BISTANDSAKTUELT

NR 5 – SEPTEMBER 2018 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

Leterbehan Hadish (24) ville vente med sitt andre barn, og fikk satt inn en p-stav. Tenker flere slik, kan det være med å løfte Etiopia ut av fattigdom.
Foto: Martin Skjæraasen

Hun er en av stadig flere etiopiere som bruker prevensjon. Det er godt nytt for det folkerike landet.

Side 16

Slik ble familieplanlegging <<hot>> igjen

Han fikk Joshua French ut av Kongo. Nå skal han få oss inn i Sikkerhetsrådet

Side 36

Aktuelt

Dessverre er det umulig for oss å fortsette samarbeidet uten å miste vår uavhengighet»

Henriette Westhrin, generalsekretær i Norsk Folkhjelp, forklarer hvorfor Folkehjelpa stanser samarbeidet med USAID.

Befolknings- eksplosjon?

Leder

Utfordringen Afrika står overfor er enorm. I løpet av dette århundret vil befolkningen i regionen firedobles. En slik utvikling vil åpenbart ha store konsekvenser for økonomisk vekst og fattigdomsbekjempelse, og dessuten spille inn på bosettingsmønstre, politisk stabilitet og miljø.

I nettavisenes kommentarfelter (inkludert Bistandsaktuelt) er det ofte henvisninger til befolkningsvekst i Afrika som «elefanten i rommet», «befolknings-eksplosjon» og «miljøbombe». Da er det viktig å minne om at Afrika ikke er en spesielt tettbefolket region, for eksempel sammenlignet med Europa. En amerikaners eller europeers miljømessige fotavtrykk er dessuten mange ganger så stort som gjennomsnittsafrikanerens.

Det er også viktig å vise til at velstandsutviklingen i Europa og deler av Asia har skjedd parallelt med økende befolkning. Befolkningsvekst er altså ikke et problem i seg selv, problemet er når befolkningsveksten «spiser opp» andre framskritt.

Familieplanlegging var og er et sensitivt tema. Hos store befolkningsgrupper i mange land er slike tiltak fortsatt ansett som utilbørlige statlige inngrep i familielivet. De store kampanjene i Asia, der sterilisering (India) og ettbarns-krav (Kina) var sentrale elementer, etterlot mange ofre og fikk mye negativ oppmerksomhet. Også vestlig bistand på området fikk mye kritikk. Familieplanlegging, som utviklingspolitisk instrument, var i mange år et ikke-tema også på internasjonale møter.

Men nå er det stemningsskifte. Det er en økende erkjennelse, også i afrikanske land, om at politiske og økonomiske tiltak bør iverksettes. Gjennom begrepet «den demografiske bonus» er befolkningsvekst igjen knyttet til økonomisk utvikling. Håpet er at en høy andel folk i yrkesaktiv alder (kontra barn og eldre) kan bli en motor for utvikling, slik asiatiske land har maktet tidligere.

Men man kan ikke sitte og «vente» på den demografiske bonusen. Om husholdningenes inntekter skal øke, må barnetallene være lavere enn i tidligere tiår. Om ungdomskullene skal bidra til utvikling, må de ha utdanning, jobber, osv. Seksualrådgivning og tilgang til prevensjonsmidler er ikke det eneste tiltaket for å få ned fødselstall. Utdanning, særlig for jenter, og rettighetskamp for kvinner er vel så viktig.

Etiopias satsing både på familieplanlegging, infrastruktur og næringsutvikling (omtalt i denne utgaven), er et eksempel på at en klok helhetlig innsats kan gi positiv effekt.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

– Vi velger side og legger ikke skjul på det

I det stille er de blitt en betydelig aktør i den norske bistandsbransjen. Stiftelsen, som jobber i sårbare stater, har nå rundt 120 ansatte. Tilnærmingen innebærer å «velge side», helt ulikt humanitære organisasjoner. **Av Tor Aksel Bolle**

– Vi er ikke nøytrale og jobber sammen med myndighetene i landene med å skape langsiktig stabilitet, sier daglig leder Eric Sevrin i Nordic International Support Foundation (NIS).

Fra et lite kontorlandskap i Brenneriveien på Grünerløkka i Oslo har stiftelsen i det stille strukket sitt tjenestennettverk ut til noen av verdens fattigste og mest urolige områder. Spesialområdet er arbeid i sårbare stater. Fra en sped begynnelse i 2011 har NIS vokst kraftig og har i dag 120 ansatte. Åtte jobber i Oslo, resten arbeider i Somalia, Mali og Myanmar. Bare et fåtall er nordmenn, de fleste lokalt ansatte.

I fjor hadde NIS 190 millioner kroner i driftsinntekter, pengene kom fra hele 14 ulike givere. Blant dem er EU, FN, Storbritannia, Tyskland og Norge.

Hovedforklaringen på at NIS har vokst til å bli en markant norsk bistandsaktør er rett og slett at stiftelsen kan framvise gode resultater, ifølge Sevrin.

Utypisk

– Vekst ikke er noe mål for NIS, vi først og fremst er opptatt av å jobbe der vi kan gjøre en forskjell, sier Sevrin. Han understreker at NIS jobber på en måte som er ganske annerledes enn mer tradisjonelle bistandsaktører.

– Da vi startet i 2011, så vi et behov som ikke ble dekket av de humanitære organisasjonene som opererte i konflikt-områder. Vi mente det burde

være mulig å gjøre mer enn å gi humanitær hjelp, også i disse sårbare statene. Våre folk jobber sammen med myndighetene i de ulike landene. Vi hjelper dem med å få på plass helt enkle konkrete tjenester som forbedrer hverdagen til folk, sier Sevrin.

Sevrin og hans kollegaer i NIS mener at slike forbedringer vil gi folk økt tiltro til myndighetene i landene hvor de jobber. På den måten er tanken også at prosjektene vil øke mulighetene for å skape langsiktig stabilitet.

Ikke nøytrale

Sevrin understreker at NIS ikke er en humanitær organisasjon og derfor ikke har noen behov for å være nøytrale.

– Vi velger side og legger ikke skjul på det. Vi jobber politisk og samarbeider med myndighetene. Det er etter vår mening helt avgjørende for å skape langsiktig stabilitet. Da må man ofte begynne i det små, med håndfaste og synlige ting. Gatelyst, strøm til sykehus, fikse veiene, starte jobbprosjekter for ungdommer og så videre.

– Dere samarbeider også med de fredsbevarende operasjonene i Somalia og Mali. Dere ser ingen prinsipielle problemer med det?

– Nei. Vi har en veldig pragmatisk tilnærming til det de gjør og overho-

Vi jobber politisk og samarbeider med myndighetene.»

Eric Sevrin, NIS

■ PALESTINA

**USA stanser
Palestina-bistand**

USA har besluttet å stanse all støtte til FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA). Både i Palestina og i FN bli beslutningen møtt med sinne og fortvilelse, mens den er blitt tatt godt imot i Israel. USA har i mange år vært den største enkeltgiveren til UNRWA.

■ RISIKO

139

hjelpearbeidere ble drept på jobb i fjor, ifølge Aid Worker Security Database. For tredje året på rad var det flest angrep på hjelpearbeidere i Sør-Sudan.

Gatebelysning i Somalias hovedstad Mogadishu er et av prosjektene NIS har jobbet med. Det førte til at folk følte seg tryggere og det hadde en positiv effekt på økonomien i området, ifølge en evaluering.

Tobin Jones / Amisom

det ingen prinsipielle motforestillinger mot å samarbeide med AMISOM i Somalia eller MINUSMA i Mali (førstnevnte: en styrke etablert av Den afrikanske union, sistnevnte: en FN-operasjon, red.anm.). Men vi er selvsagt klar over de eventuelle risikoene dette kan innebære og tar de nødvendige grepene for å redusere disse så mye som mulig.

Suksess med gatelyst

Et av NIS' første prosjekter var å sørge for gatebelysning i Somalias hovedstad Mogadishu. Betalt med norske og britiske bistandspenger ble hundrevis av kinesiskproduserte solcelledrevne gatelyst satt opp i den somaliske hovedstaden i 2012 og 2013.

Prosjektet ble regnet som svært vellykket og ble siden fulgt opp med lignende prosjekter i andre somaliske byer. For første gang på 20 år våget folk seg ut i gatene etter mørkets frambrudd. Butikker og markeder begynte å være åpne om kvelden, barn spilte fotball og gjorde lekser under gatelystene. Lys-prosjektet fikk mye oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt, og BBC omtalte det som «et lite tiltak, med en enorm effekt». En evaluering konkluderte med at prosjektet hadde hatt en stabiliserende effekt og indirekte hatt en positiv effekt på den lokale økonomien.

– Gatelyst-prosjektet kom i gang etter tett dialog med lokale myndigheter i Mogadishu. Vi ble enige om at det var noe som kunne gjøres raskt

og som ville medføre en klar forbedring i folks liv. Og det var myndighetene som fikk kreditten for det. Det er veldig, veldig viktig, vi putter ikke vårt navn på noe av det vi gjør.

– Det er ofte svært sammensatte grunner til konflikter og mangel på stabilitet. Det løses vel ikke gjennom å sette opp noen gatelyst eller pusse opp en fotballbane?

– Nei, ikke alene. Men den typen prosjekter kan bidra til å forbedre hverdagen til folk, øke tilliten til myndighetene. Da har man et utgangspunkt for å jobbe videre. I kontekster hvor det er konflikt eller hvor det nylig har vært det, er det ofte et slags tomrom – et gap – mellom det humanitære og det langsiktige utviklingsarbeidet. Det er i det rommet vi jobber.

– Hvordan måler dere resultater?

– Blant annet gjennom å spørre folk om de føler seg tryggere, om de har større tro på framtiden og så videre. Vi har gjennomført omfattende spørreundersøkelser, med gode resultater. Vi vurderer også om antall sikkerhetshendelser går ned, om det åpnes flere butikker og investeres mer. Prosjektene våre blir evaluert grundig.

Betydelig risiko

NIS har siden 2011 gjennomført rundt 80 prosjekter. Mange av dem i uhyre krevende omgivelser som for eksempel Somalia eller nord-Mali. Ofte har stiftelsen arbeidet i områder hvor få

Eric Sevrin, daglig leder i NIS.

andre bistandsaktører våger seg inn.

Sevrin legger ikke skjul på at det er utfordrende. NIS har flere prosjekter som han og de andre kollegaene på hovedkontoret ikke nødvendigvis besøker.

– Det er ikke alltid vi synes at vi skal bruke store ressurser på å frakte meg eller noen andre fra hovedkontoret til selve prosjektområdet. Det blir en vurdering av både sikkerhet og bruk av ressurser. Men vi besøker alle våre kontorer med jevne mellomrom, og våre kolleger har selvsagt tilgang slik at den nødvendige oppfølgingen og kontrollen blir foretatt, sier han.

Sevrin understreker hvor viktig det er med dyktige medarbeidere som kjenner situasjonen «på bakken» i områder preget av konflikt.

– I den type kontekster som vi jobber i, er det helt avgjørende at man har folk som kjenner kulturen, forstår politikken, har et lokalt nettverk og tilgang til pålitelig informasjon på riktig tidspunkt. Våre lokale strukturer og ansatte i felt er helt avgjørende for å kunne dra i havn vellykkede prosjekter. Våre kontorer opererer derfor med en relativt stor grad av selvstendighet.

– Bør være ærlige

NIS-sjefen legger ikke skjul på at risikoen ved å jobbe i for eksempel Somalia er betydelig. Ikke bare er det store sikkerhetsutfordringer, men det er også fare for at ting mislykkes, korrupsjon, brå politiske omveltninger,

og så videre.

Skulle opprørsbevegelsen Al-Shabaab ta over kontrollen av en by eller et distrikt, vil mesteparten av det som er oppnådd gjennom prosjekter gå tapt.

– Våre prosjekter alene kan ikke føre til langvarig stabilitet. De må inngå som en del av en bredere satsing og reformer på flere områder. Samtidig kan våre prosjekter bidra til å skape et momentum og bevise at det er både nødvendig og mulig å få til slike konkrete tiltak til tross for en utfordrende kontekst.

Sårbare stater er et satsingsområde i norsk bistand og Norge og en rekke andre givere bruker stadig mer penger i land som Somalia, Syria, Afghanistan, Mali og Sør-Sudan. Sevrin mener risiko er noe givene må akseptere og være åpne om hvis de vil drive bistand i den type land. ■

NIS

■ Nordic International Support Foundation (NIS) er en norsk stiftelse etablert i 2011 av Jens Mjaugedal og Eric Sevrin.

■ Har spesialisert seg på fred og forsoning i krevende land/områder og har prosjekter i Myanmar, Mali og Somalia.

■ NIS har rundt 120 ansatte og hovedkontor i Oslo. Driftsinntektene var i 2017 på 190 millioner kroner.

4 Aktuelt

10 smarte ideer for en

Både i rike og fattige land finnes det mennesker med en enorm evne til oppfinnsomhet. Her er ti ideer som gjør folk litt friskere, litt smartere og hverdagen litt lettere for fattige mennesker.

Av Anne Håskoll-Haugen

1 Traktor til leie

Industrialiseringen av jordbruket går tregt i mange afrikanske land. Landbruksmaskiner som kan effektivisere arbeidet er dyre og vanskelige å få tak i. Det ville amerikaneren Jahiel Oliver gjøre noe med. Han flyttet til foreldrenes hjemland, Nigeria, for å starte *Hello Tractor*.

Nettjenesten gjør det mulig for de som har en landbruksmaskin å leie den ut. Og de som ikke har, ser hvor den nærmeste befinner seg og leier den for en billig penge. «Vi kobler deg til en traktor og traktoren din til verden!», lyder slagordet. Slik blir det mer lønnsomt å eie en traktor, og lettere å få tilgang til maskiner slik at Nigerias småbønder kan få mer effektiv drift og produsere mer mat.

2 Universitet i hjemmet

En ung mann fra en bitteliten mongolsk landsby fikk i 2012 topp-score på eksamen i elektronikk på det amerikanske elite-universitetet MIT. Han hadde aldri satt sin fot i USA, men var en av 150 000 studenter fra hele verden som fulgte undervisningen på nett.

Flere og flere universiteter tilbyr nå utdanning på nettet. Glem gode karakterer for å komme inn, glem flytting fra familien og dyre opphold i storbyen. Web-universiteter gir utdanning for en billig penge der du er. Det krever selvsagt at du har nettdækning – men det er det stadig flere som har; 51 prosent av verdens befolkning. Blant disse er to milliarder fra utviklingsland. Bill Gates er blant de som hevder at web-universiteter «vil forandre alt!».

3 En lege i lomma

For mange er legen veldig, veldig langt unna. Men bor du Rwanda og er på nett, har du legen *rett i lomma*. Alt du trenger å gjøre er å åpne mobilappen, taste inn symptomene dine, eller sykdommen du mener feiler deg, og vipps! har du en diagnose regnet ut av kunstig intelligens. Hvis du ikke er helt klar for å stole på teknologien, kan du betale for en legesamtale, ansikt til ansikt – på skjermen.

Selskapet som tilbyr alt dette heter *Babylon Health*, og er startet av britisk-iraneren, Ali Parsa. Tjenesten er operativ 24/7 og foreløpig eksisterer den i Storbritannia og Rwanda – målet nå er å utvide til Midtøsten og Kina. Parsa mener dette vil revolusjonere hvordan vi bruker verdens legeressurser ved å effektivisere konsultasjoner og gjøre de beste legene tilgjengelig for alle.

4 Jernfisk i gryta

Rundt 3,5 milliarder mennesker i verden får i seg for lite jern. Jernmangel gir først og fremst anemi, også kalt *blodmangel*. Det oppstår etter lang tid med jernunderskudd, ettersom kroppens jernlagre i lever, milt og beinmarg tømmes først. Symptomene ved jernmangel kan være hjertebank, hodepine, svimmelhet og lite energi. Det gjør det vanskelig å konsentrere seg, for eksempel på skolen.

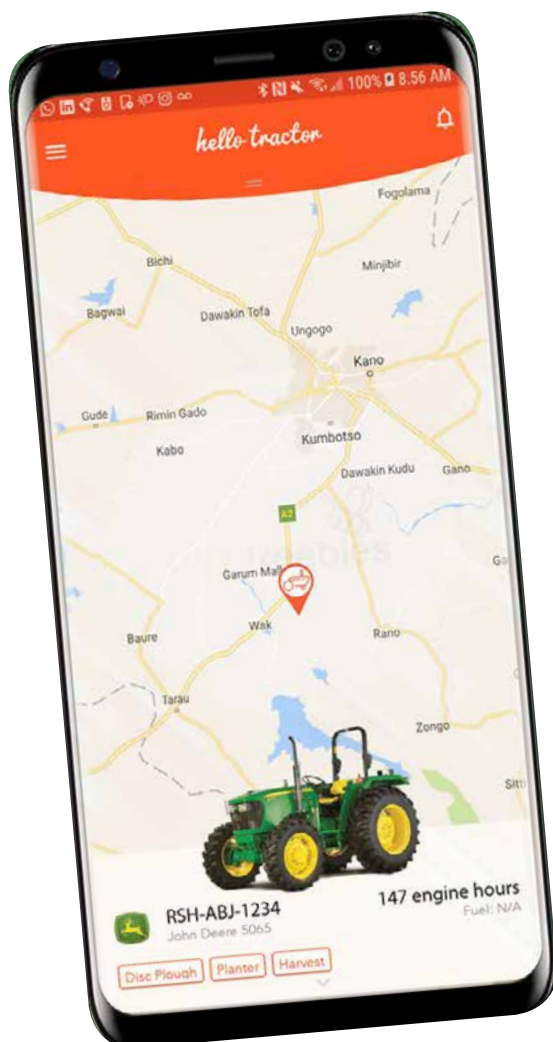
Løsningen produseres av bedriften *Lucky Iron Fish*; de lager en liten fiskeformet klump av massivt jern som legges i gryten når du koker suppe eller linsegrøt – jern trekkes ut i vannet, og jerntilskuddet er sikret. Fisken er selvsagt like lur i alle hjem, både rike og fattige. Og for hver jernfisk som selges til vanlig pris, donerer du en fisk til en fattig familie.

5 Avslører falsk medisin

Verdens helseorganisasjon (WHO) rapporterer at flere hundretusen mennesker hvert år blir syke eller dør etter å ha brukt falske medisiner.

Rundt ti prosent av alle medisiner i utviklingsland er uekte, ifølge WHO. Undersøkelser viser at de som oftest er laget av kalk, talkumpulver, maling og giftige tungmetaller. Falske malariamedisiner er spesielt utbredt. Frynsete produsenter, kriminelle og terrorgrupper tjener millioner på å selge medisiner som ikke virker, medisiner med for lite eller ikke noe virkestoff i det hele tatt.

Men farmasiindustrien selv er interessert i å avsløre uekte medisiner, fordi de taper mye penger. For å løse problemet, har et lite tech-firma, amerikanske Sproxil, klekket ut ideen med en kode som kan skrapes frem på medisesken. Koden sendes med tekstmelding til Sproxil, som raskt sjekker koden opp mot en database, og sender svaret tilbake til kjøperen. Firmaet har kontorer i både Vest-Afrika, Øst-Afrika og Asia.

1 Jeg har ikke råd til en traktor, men kanskje jeg kan leie en i en ukes tid?

3 En lege-app betyr at du kan snakke med legen uansett hvor du er, forutsatt nettdækning.

4 En jernfisk til å putte i familiens matgryter.

klere og bedre liv

6 Medisiner med vinger

Hva gjør leger på landsbygda når det er akutt behov for blodtype AB, men ikke noe igjen på lageret? Over to milliarder mennesker i verden har ikke tilgang på livsviktige medisiner. Hvert år dør 2,9 millioner barn før de fyller fem, og 150 millioner fødende dør på grunn av blodtap.

Løsningen kan være droner. I 2016 lanserte Rwanda offisielt sitt drone-leveringsprogram. Med drone-levering kan sykehus spesialbestille når det trengs. Til nå har Rwanda 15 droner med kapasitet til å fly ut mellom 100 og 150 forsendelser hver dag. Landet er også i ferd med å bygge sin egen droneflyplass. Det er det amerikanske selskapet *Zipline* som står for utviklingen.

7 Klistremerker redder vaksiner

Tenk deg en vaksine som skal sendes fra Europa til en landsby i Somalia – først på lastebil, så på et fly og senere i en bil eller på sykkel langs hete landeveier. Faren for at medisinen blir ødelagt underveis er stor. Og hvis den overlever reisen, er neste utfordring kjølelagre som ikke alltid har strøm nok til å holde den riktige temperaturen. Men hvordan skal en helsearbeider vite om medisinen fortsatt virker?

Helsebedriften *PATH* har funnet en løsning. Ved hjelp av en teknologi opprinnelig brukt av matvarebransjen, kan vaksineflaskene utstyres med et klistremerke som skifter farge hvis de har blitt utsatt for høye temperaturer. Merket sørger for at ineffektive vaksiner ikke blir brukt og at medisiner som fortsatt virker, ikke feilaktig blir kastet.

8 Myk komfyr sparer energi

I land hvor energi er mangelvare, bruker familier mye tid og krefter på å sanke ved. Veden trengs når folk lager mat på åpen ild. Det er både et miljøproblem – fordi det går så mye ved med til bruken – og et helseproblem, fordi røyken fører til luftveissykdommer. Over tre milliarder mennesker lager mat på åpen ild, og utrolige fire millioner dør hver år på grunn av sykdommer knyttet til bålryk, ifølge WHO.

Problemet er enklere å løse enn man skulle tro; med en tykk tøypose. Tøy-kokere fungerer slik at alt du trenger er å få maten til kokepunktet, plassere den i posen og der vil den beholde kokepunktet i opp til 12 timer. Posen fungerer også som kjøler hvis du legger noe kaldt i den. Null energi, null utslipp. *Wonderbag* er en av produsentene som lager slike *myke ovner*. For hver ovn som kjøpes, donerer kunden en andel penger til en stiftelse som sprer myke ovner til fattige familier.

9 Livreddende prikk

Tusener av kvinner på den indiske landsbygda har jod-mangel. Dersom en gravid kvinne har jodmangel, kan det gi alvorlige og permanente skader hos fosteret. Lavt stoffskifte og struma er andre symptomer på jodmangel. Det finnes selvsagt piller, men det har vist seg at kvinnene svært sjelden kjøper dem.

Men noen fattige indiske kvinner kjøper derimot bindi – den lille røde prikken de setter mellom øynene, tegnet på at de er gift. Så hvorfor ikke lage bindier med jod-tilskudd?

Det var den utrolige ideen til de som nå kaller seg *The Life Saving Dot*. Hver bindi inneholder en daglig dose med det viktige tilskuddet. En pakke med 30 bindier, koster rundt to kroner.

10 Sol på billigsalg

Solceller har med årene blitt bedre og billigere, og mange utviklingsland ligger i tet når det gjelder å ta i bruk teknologien. Brasil, India og Sør-Afrika har gjort store investeringer i anlegg som forsyner store områder med strøm. Teknologien gjør det også lettere å få strøm til små landsbyer som ligger utenfor strømmettet – uten å måtte bygge dyr infrastruktur.

Og det er ikke bare tilgang på energi i seg selv som er bonusen – en reduksjon i helseproblemer fra matlagning på åpen ild, mindre forurensing i byene når kullaggregatene skrur av er også positive effekter. På sikt kan det også bli mulig å selge overskuddsenergi på det internasjonale markedet. I tillegg finnes det flere og flere produkter som bruker solenergi direkte; mobil-ladere, datamaskiner, medisinsk utstyr, lamper, vannrenseanlegg, radioer, gatelykter og mye, mye mer. ■

5 Er denne medisinen falsk og farlig eller trygg og ekte?

7 Vaksiner kan utstyres med et klistremerke som skifter farge hvis de har blitt utsatt for høye temperaturer.

9 En skjønnhetsprikk til å ha mellom øynene er et must for mange indiske kvinner. Så hvorfor ikke tilsette prikken jod?

◀ I posen vil den beholde koketemperaturen i opp til 12 timer. Null energi- bruk, null utslipp. ▶▶

6 Aktuelt

Pakistansk arkitekt ville hjelpe slumboere:

Ble likvidert på åpen gate

Perween Rahman brukte kart som våpen for å bedre levekårene til flere millioner slumboere i utkanten av Karachi. Hun tok opp kampen mot mektige investorer, byutviklere og politikere. Det ble hennes bane. **Av Nina B. Jørgensen**

Jeg har ennå ikke kommet over det. Den følelsen, da jeg kjente at hun ikke lenger hadde puls. Hun døde i armene mine, sier Anvar Rashid stille.

Rashid er prosjektkoordinatør for Orangi Pilot Project (OPP) – et prosjekt som kostet hans nære venn og kollega livet for fem år siden. Han husker det ennå som om det var i går.

13. mars 2013:

– Vi var på vei fra et møte i Karachi. Det var mye trafikk, så vi kjørte sakte. Plutselig kom to menn på en motorsykkel opp på siden av bilen. De skjøt henne på kloss hold. Et skudd i nakken og et i brystet.

– Det var et stort tap, ikke bare for oss som sto henne nær. Det var et tap for landet.

«Ninja turtles»

Anvar Rashid er i Oslo sammen med søsteren til Perween Rahman, invitert av Habitat Norge for vise dokumentarfilmen «The Rebel Optimist» om den drepte pakistanske arkitekten, byplanleggeren og aktivisten.

I filmen møter du en sprudlende og energisk kvinne i midten av 50-årene med mørkt langt hår og ovale briller, kledd i blå *shalvar kameez* – den typisk pakistanske klesdrakten.

Hun kaller seg selv og teamet sitt for «the Ninja turtles of mapping».

«Å drive lobby blant politikere er umulig uten kart. Kart gjør oss synlige, og myndighetene blir tvunget til å ta oss på alvor», sier hun.

Rahman og hennes kolleger kartla geografiske, økonomiske og sosiale forhold i de store slumområdene i utkanten av Karachi. Og de kartla vann- og avløpssystemer.

«Vi har sørget for at 1063 «urban villages» har blitt plassert på kartet og at innbyggerne har fått eiendomsrett og skjøte på jorda», forteller hun videre i de gamle filmopptakene.

Gløden lyser av øynene.

Viderefører søsterens arbeid

Aquila Islam bodde i Abu Dhabi da søsteren ble drept.

Etter at Perween Rahman døde bestemte Aquila seg for å flytte hjem til Pakistan for fullføre søsterens ar-

beid og store misjon i livet. I samtale med Bistandsaktuelt forteller hun hvordan søsterens engasjement for slumboerne startet.

– Hun var en briljant arkitekt. Da hun var ferdig med studiene ble hun tilbudt jobb i et av Karachis mest prestisjetunge arkitektfirmaer. Men etter tre måneder sa hun opp. Hun var uheldig og følte at det var meningsløst å tegne store betongbygninger for de rike.

Så kom Rahman i kontakt med noen som jobbet i Orangi-slummen, et område som ble etablert på 1970-tallet under den blodige prosessen der Bangladesh ble skilt fra Pakistan. Det startet som en leir for mer enn 800 000 flyktninger fra nabolandet, forklarer Aquila Islam.

– Etter hvert bygget de små skur som de bodde i, og de utviklet egne strukturer og systemer for vann, kloakk, søppel og andre fellesanlegg. Men for myndighetene var husene og menneskene som bodde der «ikke-eksisterende». De investerte dermed ikke et øre i å forbedre innbyggernes levekår.

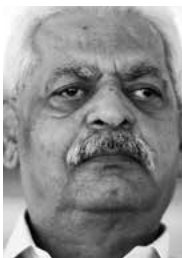
«Utvikling kommer ikke fra betong»

– Da Perween kom til området ble hun forferdet over all fattigdommen, søpla og de elendige sanitære forholdene. Samtidig så hun muligheter, forteller Islam.

Den pakistanske arkitekten så klart for seg hvordan enkle og billige løsninger kunne bidra. Hun tenkte at det var fullt mulig for innbyggerne å gjøre det selv – og designet løsninger, som de selv kunne gå videre med.

– Perween følte hun hadde et ansvar som arkitekt, både for å påvirke myndighetene og å hjelpe slumboerne til å gjøre ting selv. Hun mente at myndighetene måtte gjøre sin del av jobben, og at folket selv måtte gjøre sitt, sier søsteren til den avdøde arkitekten.

Etterhvert begynte mennesker fra andre deler av landet å komme til Orangi-slummen. Ryktene gikk om at det var et bra sted å bo, et sted der strukturene var på plass. Mange hadde etablert egne butikker og småbedrifter, det var bygget skoler, og om-

Anvar Rashid, Orangi Pilot Project (OPP).

Aquila Islam, Perween Rahmans søster.

rådet var blitt renere og mer ryddig.

Orangi var plutselig blitt ett trekkplaster for fattige fra hele Pakistan. I 1982 bodde det 800 000 i Orangi. I dag bor det 2,3 millioner i samme område.

– 85 prosent av innbyggerne har tilgang til kloakkanlegg og rørledninger bygget med OPP-design. Og organisasjoner fra andre deler av landet ønsker å kopiere konseptet, forteller Islam.

– Unikt og innovativ

– OPP med Perween Rahman i ledelsen er det største og mest vellykkede slumoppgraderings-prosjekt verden kjenner, sier Erik Berg fra Habitat Norge, som innledet filmvisningen på Oslo Arkitektforening.

– Det er et unikt og innovativt stor-skala-prosjekt, som har tatt begrepet folkelig deltakelse helt ut. Mens FN i oppstarten av prosjektet ønsket å basere arbeidet i Orangi på kostbar vestlig teknologi og ekspertise, viste tradisjonelle løsninger basert på lokal organisering og deltakelse seg mer effektive.

Arbeidet til OPP tilførte til at verdien på tomtene i slummen økte, og da innbyggerne fikk eierrett ble det ikke lenger mulig å flytte folk med tvang, forklarer Berg videre. Han fremhever også prosjektets fokus på vann- og sanitær, helse, utdanning og småindustri.

Avslørte «vann-mafia»

– Da Perween i 2006 kartla vann- og avløp fant hun ut at slumområdene stadig vekk manglet vann, mens de rike bydelene hadde mer enn de trengte, forteller Anvar Rashid, prosjektdirektøren fra OPP.

Og så fant den engasjerte arkitekten ut at det egentlig ikke manglet på vannforsyninger til de fattige områdene. Faktum var at mer enn 40 prosent ble stjålet på veien og solgt til ulike industriområder og rike privatpersoner.

Perween Rahman avslørte videre at vanntrykene var organisert av innflytelsesrike mennesker i næringslivet, politikken og politiet. Og i 2009 publiserte hun en rapport der

Den pakistanske arkitekten Perveen Rahman hadde et brennende engasjement for innbyggerne i Orangi-byen utenfor Karachi, et av Asias største slumområder. Det kostet henne livet.

Foto: Orangi Pilot Project og Pakistan Today

hun navnga involverte høytstående personer.

– Rapporten førte til at vi i OPP følte oss truet en periode, men det roet seg etter hvert. Trodde vi.

Hindret tvangsflytting

I samme tidsperiode hadde myndighetene gjennomført en «opprydning» der en hel «urban landsby» ble ødelagt. Menneskene ble tvangsflyttet, og hjemmene deres ble tatt av bulldosere.

– Med kartene sine i veska hadde Perveen bevis på at innbyggerne og bosettingene eksisterte, selv om de faktisk hadde bodd der i flere tiår, sier Anvar Rashid.

Prisene på eiendommer i Orangi hadde blitt tidoblet over natten. Store, mektige næringslivsaktører fattet interesse og ville bygge boliger for de rike i området. Karachi var blitt en enorm by som vokste utover sine bredder og etterspørslene etter land var stor.

– Myndighetene ville gjerne gi landområdene til byutviklerne. Det

dreide seg om *enorme summer*. Men Perveen gjorde det vanskelig for dem. Hun kjempet for slumboerne og sørget var at det ikke var mulig å påstå at ingen bodde der, sier Rashid.

– Og så ble hun drept.

Krevde ny etterforskning

Politiets etterforskning skjedde uvanlig raskt. Hovedmistenkte, Ahmed Khan, ble arrestert samme kveld. Dagen etter drepte politiet Taliban-lederen Qari Bilal og hevdet han var morderen. Etterforskningen kunne dermed stanses med en gang.

Men angrepene på OPP stanset ikke. En ansatt i OPPs mikrokredittprosjekt ble myrdet, og ansatte ble utsatt for bombeangrep og drapstrusler. Landrettighetsarbeidet fikk alvorlige tilbakeslag.

– Fra 2013 til 2014 var kontoret vårt et total «no go»-område, sier Aquila Islam.

– Er du redd for ditt eget liv?

– Ja, selvfølgelig. Jeg var spesielt redd den første tiden etter drapet. Det kom stadig væpnede folk hjem

til oss og truet oss. Vi var likevel ikke redde for å kreve ny etterforskning av drapet. Vi lot oss ikke bestikke eller true til taushet.

– Og nå kommer studenter igjen til oss og vil delta i vår kampanje for rettferdighet. Og de kommer for å studere våre utviklingsprogrammer.

I 2015 ble arbeidet til OPP sakte, men sikkert trappet opp igjen. Med unntak av det prosjektet som Perveen Rahman brente aller mest for.

– Perveen kalte det «the secure housing program». Vi frøs programmet etter at hun døde. Vi ville ikke at flere skulle bli drept. Vi starter igjen når vi føler at det er trygt, forsikrer Islam.

Perveen Rahman

ledet det største og mest vellykkede slumoppgraderingsprosjekt verden kjenner.»

Erik Berg, Habitat Norge,

Håp

I 2016 kom det en direkte ordre fra Høyesterett om å beskytte familien til Perveen Rahman og OPP. Og i 2017 – fire år etter drapet – slo en ny gransking fast at politiet hadde manipulert etterforskningen. Fire politimenn skal ha innrømmet at de var involvert. Og nye, uredde etterforskere la i mars i år fram bevis som entydig peker mot mektige landinvestorer og politikere i byen.

Spørsmålet nå er om det vil bli tatt rettslige grep mot de som er identifisert som ansvarlige.

– Vi vil at de fire politimennene skal bli etterforsket på føderalt nivå, at saken endelig blir løst, og at de riktige bakmennene blir straffet, sier Islam.

– Ser dere at det har kommet noe som helst godt ut av hele denne historien?

– Ja. Vi har gitt håp til mange om at den skyldige faktisk kan bli straffet. Samfunnet er så korrupt og voldelig, og derfor er det oppmuntrende for mange å se utviklingen i denne saken – å se at det er mulig å gjøre motstand, avslutter Aquila Islam. ■

Dette er verdens stør

Det er ett år siden masseflukten fra Myanmar skapte internasjonale sjokkbølger. Nå lever rundt 900 000 mennesker fra rohingya-minoriteten som flyktninger i Bangladesh. Brorparten av disse bor i enorme leire rett ved grensa til Myanmar. **Av Espen Røst**

891 233 mennesker

Antall rohingya-flyktninger FNs Høykommissær for flyktninger så langt har registrert i Bangladesh. Bare det siste året har 725 000 rohingyaer flyktet fra Myanmar.

80 %

Fire av fem rohingya-flyktninger i Bangladesh er kvinner eller barn.

Mat til 866 000

Verdens matvareprogram deler ut matkuponger til 866 000 rohingya-flyktninger i Bangladesh. Dette holder de økonomiske markedene i gang og gir flyktningene muligheten til å velge hva de vil spise.

Flyktningleiren i Kutupalong har på kort tid blitt verdens største. Det har utviklet seg rene gettoer, dominert av kriminelle gjenger som skaper frykt. Rundt 1000 politifolk ivaretar nå sikkerheten i leirene, men det er neppe nok.

Foto: Roger Arnold / UNHCR

ste flyktningleir

140 000 skolebarn

Behovet for utdanning er stort. I juli i år fikk 140 000 barn utdanning ved 1200 utdanningssentre, ifølge Unicef.

Statsløse

Burmesiske myndigheter har lovet at flyktningene skal få vende hjem til Myanmar, men nekter fortsatt å anerkjenne rohingyaene som statsborgere.

Folkemord?

«Myanmars øverste generaler – blant dem forsvarssjef Min Aung Hlaing – må etterforskes og straffefølges for folkemord» mot rohingya-minoriteten, ifølge en fersk FN-rapport.

10 **Aktuelt**

Tre barn til, da er familien stor nok

Da Berekech Leule (23) ble født, fikk etiopiske kvinner nesten åtte barn i snitt. Selv vil hun ha fire. Tenker flere slik, kan de være med å løfte Etiopia ut av fattigdom.

Av Martin Skjæraasen (tekst og foto)

Hun står i skranken i den lille butikken sin, i en liten landsby et kvarters kjøretur fra byen Shire i Nord-Etiopia. Utenfor har det samlet seg en gjeng søtsugne unger med skolebøker under armen. Barna virker mer opptatt av snopet bak disken til Leule enn å rekke første time.

En av dem skal uansett ikke på skolen. Sønnen til Leule vingler rundt på plassen. Han er hennes førstefødte, ett år gammel. Morens plan er å gi ham tre søsken. Men det er bedre å vente med nestemann til Amanual er litt eldre, og omsetningen i butikken er stor nok til at alle kan få en sunn oppvekst og god skolegang, forklarer hun.

Derfor har hun gjort noe stadig flere etiopiske kvinner gjør. I armen har hun fått operert inn en p-stav for å gi familien en bedre fremtid. Myndighetene håper at slike prevensjonstiltak vil gi Etiopia en bedre fremtid også.

Demografisk bonus

Betegnelse på økonomisk utvikling som følger en endring i befolkningsstrukturen. Når fødselstallene synker, vokser andel yrkesaktive (nærende) sammenlignet med andel barn/eldre (tærende). En større del av inntekten kan spares og investeres, og staten kan heve kvaliteten på skole, helse og andre sosiale tjenester.

I år 2000 var det 98 tærende per 100 nærende i Etiopia. I dag har tallet sunket til 78. I Kina, hvor fødselsraten gikk kraftig ned på 1970-tallet, er det 39 tærende per 100 nærende. Her er andelen raskt på vei opp igjen, og landet står overfor en eldrebølge.

Millioner sterilisert

Da Berekech Leule ble født, bodde det omtrent 60 millioner mennesker i Etiopia. Landet lå i ruiner etter en blodig borgerkrig og var blant verdens aller fattigste stater. Drøyt halvparten levde i dyp fattigdom. En gjennomsnittsfamilie besto av åtte barn, halve befolkningen var under 15 år, og innbyggertallet vokste rundt 3,5 prosent i året. Med en slik vekst ville folketallet dobles hvert tjuende år.

Daværende statsminister Tamirat Layne var bekymret over utviklingen. Jakt på ved og byggematerialer førte til avskoging. Jorden ble utarmet. Barn var underernært. Det var for få jobber. «Den høye fødselsraten forsterker underutviklingen som preger det etiopiske samfunnet», lød problembeskrivelsen i den nye befolkningsstrategien Layne signerte i 1993.

For å få ned fødselstallene vedtok myndighetene å rulle ut et nasjonalt familieplanleggingsprogram. Slike kampanjer hadde fått æren for at mange land i Asia og Latin-Amerika hadde klart å løfte befolkningen ut av fattigdom fra 1960-tallet og utover.

Der hadde vaksiner og bedre levekår ført til at flere barn vokste opp, folk ble eldre og befolkningen økte. Landene hadde investert tungt i helse, utdanning og næringsliv, og iverksatte store familieplanleggingskampanjer for å redusere befolkningsveksten.

Men mange av disse programmene var svært kontroversielle. I Kina ble det forbudt å få mer enn ett barn, og i India ble millioner av innbyggere sterilisert. Mange mente at denne typen befolkningskontroll umulig kunne rettferdiggjøres.

Derfor ble deltakerne på FN's befolkningskonferanse i Kairo i 1994 enige om at familieplanlegging ikke skulle handle om økonomisk vekst, men enkeltmenneskers ve og vel.

Kvinner skulle selv få velge om de skulle ha barn, når de skulle ha barn og hvor mange barn de ville ha.

Men noen land mente at det var mulig å kombinere målsetningene, deriblant Etiopia.

Farlige fødsler

– Vi så ingen motsetning mellom det å redusere fødselstallene og det å ivareta kvinners helse, forteller Assefa Hailemariam, som er professor på Senter for befolkningsstudier ved Addis Ababa University.

Hailemariam var med å utarbeide befolkningspolitikken etiopiske myndigheter vedtok i 1993. Målet var å redusere barne- og mødredødeligheten,

gi kvinner bedre tilgang til utdanning og arbeidsmarkedet og øke bruken av prevensjonsmidler.

Dessuten skulle fødselsraten ned til fire barn per kvinne, selv om slike tallfestede mål hadde fått kritikk under Kairo-konferansen året før. Tan-

« Vi så ingen motsetning mellom det å redusere fødselstallene og det å ivareta kvinners helse.»

Professor Assefa Hailemariam ved Addis Abeba University

Ett år gamle Amanuel hjelper til i butikken til mamma Barakesh, som hun håper å utvide.

ken var at prevensjonsbruk og lavere fødselstall ville komme både individuelt og kollektivt til gode.

Mange fødsler med kort tid imellom, kan være skadelig. Risikoen for farlige aborter, fødselskomplikasjoner, nedsunken livmor og underernæring øker. Dessuten er mange munner dyre å mette for en fattig familie, forklarer Hailemariam, særlig i et land uten sosialt sikkerhetsnett.

Forjettet bonus

Lavere fødselstall fremmer ikke bare innbyggernes helse, men er også en forutsetning for å kunne høste «den demografiske bonusen», ifølge professoren. Denne bonusen («the

demographic dividend») er i dag ett av de heteste begrepene i afrikansk utviklingsdebatt.

Årsaken er den enorme befolkningsveksten kontinentet står overfor. FN anslår at Afrikas befolkning vil firedobles innen århundret er omme, fra 1,3 milliarder i dag til 4,5 milliarder i 2100. Selv om konsekvenser av og tiltak mot høy befolkningsvekst er omdiskutert (se sidesak), mener myndighetene i de fleste afrikanske land at deres egen befolkningsvekst er for stor, ifølge en FN-rundspørring fra 2011.

Alle disse landene har iverksatt programmer for familieplanlegging, i håp om å endre befolkningens alders-

sammensetning. Dersom flere barn vokser opp, slutter seg til arbeidsstokken og får færre barn enn foreldrene sine, blir det færre å forsørge på samme inntekt. Overskuddet kan de spare og investere, og staten kan heve kvaliteten på sykehus og skoler istedenfor å stadig bygge nye.

– For å høste den demografiske bonusen må statene satse på utdanning, helse, godt styresett og nye arbeidsplasser. Men familieplanlegging er viktig for å endre befolkningsstrukturen, forklarer professor Assefa Hailemariam.

Men det å tilby rådgiving og prevensjonsmidler til hundre millioner mennesker i et av verdens fattigste

og mest uveisomme land, var en formidabel oppgave.

40.000 helsearbeidere

Det gir landskapet rundt byen Shire et inntrykk av. Store i deler av Etiopia består av karrige høyfjellsplatåer, som brått sprekker opp og forsvinner ned i dype daler. Spredte hus klammer seg til fjellsiden, kun forbundet med smale stier. Veiene til landsbyene blir til gjørme i regntiden, og da er det vanskelig å komme seg frem.

I en av dalene ligger Limat, en liten landsby omringet av golde åser og solbrent beitemark. I utkanten står et betonghus med blikktak og vinduene på gap. Der inne, mellom →

12 Aktuelt

Helsearbeider Genet Lijalem (t.h) drar jevnlig familjevisitter i landsbyen Limat. Her besøker hun Nechi Geremikael (t.v.) og barna Computer og Nebiat.

← hyller med medisiner, står Genet Lijalem og blar i en journal. Det er hun og kollegene hennes som får æren for at Etiopia er i ferd med å nå målet landet satte i 1993.

For fire år siden ble 24-åringen spurt om hun kunne tenke seg å bli innrullert i et stortstilt program myndighetene lanserte i 2003 for å nå hele befolkningen med grunnleggende helsetjenester.

Siden Etiopia har et skrikende underskudd på leger (én per 50 000 innbygger) har myndighetene rekruttert drøyt 40 000 kvinner, gitt dem ett års opplæring og utstasjonert dem i deres egne hjemtrakter.

«I begynnelsen spør mange: «hvem er du til å fortelle oss dette». Men etter hvert lytter de.»

Helsearbeider Genet Lijalem

Disse helsearbeiderne blir tildelt en landsby og går fra dør til dør for å gi råd om hygiene, ernæring og sykdomsforebygging. De gjennomfører vaksinasjonsprogrammer og gir medisiner til hiv-smittede. En av helsearbeidernes viktigste oppgaver er å informere om familieplanlegging og dele ut prevensjonsmidler.

Mange er skeptiske

De som får besøk av Genet Lijalem får høre om helserisikoen ved å føde mange barn uten at kroppen får tilstrekkelig pause imellom. De blir også orientert om de økonomiske fordelene ved å ha færre barn.

Fordi familieplanlegging er «family business», en privatsak, er mange skeptiske første gang 24-åringen banker på døra.

– Men etter hvert lærer de meg å kjenne, forteller Lijalem.

Om kvinnene bestemmer seg for å bruke prevensjon, kan de velge mellom p-piller, p-sprøyte eller en p-stav

som føres inn i overarmen. De aller fleste foretrekker de to førstnevnte metodene, men myndighetene prøver å få flere kvinner til å bruke langtidsvirkende prevensjon. En p-stav varer eksempelvis i to år, men kan enkelt tas ut igjen dersom kvinnen vil bli gravid. I dag bruker én av ti p-stav, men andelen vokser.

Mennene nekter kondom

– Hva med kondom?

Lijalem ler. Hun forklarer at i Etiopia er det få menn som ønsker å bruke kondom, og da må jentene velge andre produkter. For selv om kvinner på papiret skal bestemme over sin egen seksuelle og reproduktive helse, er det som regel menn som får både første og siste ord i Etiopia.

Derfor må hun jevnlig snakke med religiøse ledere og landsbyledere og forklare hensikten med familieplanlegging. Selv om mange etiopiere er konservative kristne eller muslimer, får helsearbeiderne som regel gehør

når de forteller om helsegevinsten ved familieplanlegging. Også blant kjærestere og ektemenn, som er de siste hun må få godkjenning fra.

– I begynnelsen spør mange: «hvem er du til å fortelle oss dette», forklarer Lijalem.

– Men etter hvert lytter de.

Store forskjeller

Etiopiske myndigheter gir helseprogrammet æren for en rekke imponerende fremskritt. I 1990 døde ett av fem barn før de var fem år gamle. I dag dør ett av tjue. I samme tidsrom er mødredødeligheten redusert med 72 prosent.

Familieplanlegging har bidratt til at kvinner i dag føder 4,6 barn i snitt, tre færre enn da befolkningspolitikken ble vedtatt. Befolkningsveksten er fortsatt høy, men ligger nå på 2,5 prosent, mot 3,5 i 1993. Fire av ti gifte kvinner bruker prevensjon, seks ganger så mange som da helseprogrammet startet for femten år siden.

Prevensjonsmidlene kjøres fra hovedkontoret i Addis Abeba ut til regionale lagre. Som dette, utenfor byen Shire. Prevensjonsmidlene delfinansieres av UNFPA, som mottar norsk støtte.

Helsepersonell ved helse-senteret i Asgedetsimbladistriktet fjerner p-staven Leterbehan Hadish (24) satte inn etter hun fødte sitt første barn. Nå ønsker hun et nytt.

Helsearbeider Genet Lijalem har ansvar for landsbyen Limat sammen med én kollega. De har oversikt over helsen til 1646 husholdninger.

Samtidig er det 22 prosent av etiopiske kvinner som ønsker å bruke prevensjon, som av ikke gjør det. Noen får ikke lov av ektemannen, andre viser til religion eller frykter bivirkninger. Noen mangler rett og slett tilgang, blant annet på grunn av forsyningsproblemer.

– Forskjellen mellom regioner er stor, noen steder er det nesten ikke etterspørsel etter prevensjonsmidler, sier Tadele Kebede, som er koordinator for familieplanlegging i det etiopiske helsedepartementet.

Dette gjelder særlig i de fattige regionene Somali og Afar, hvor store deler av befolkningen er nomadiske kvegdrivere. Selv om helsedepartementet har mobile klinikker som skal oppsøke befolkningen, er det få som benytter tilbudet.

Myndighetene sliter også med å nå ungdom og studenter som har flyttet til byen for å gå på skole. I dag har de færreste skoler noen form for helse- og rådgivning.

– Dette skal vi satse mer på fremover, sier Kebede.

Drømmefamilie i endring

Selv om fødselstallene synker, folkehelsen er bedre og andelen i yrkesaktiv alder vokser, har Etiopia fortsatt en vei å gå om landet skal høste en "demografisk bonus". Myndighetene har investert tungt i utdanning og sender over 85 prosent barna på grunnskole. Men bare halvparten fortsetter til videregående, en tidel tar høyere utdanning, og av disse er en knapp tredel jenter.

De har få jobber å velge mellom. Selv om den økonomiske veksten har vært Afrikas høyeste med over 10 prosent, er arbeidsledigheten fortsatt stor. Særlig blant unge. For å opprettholde veksten og skape arbeidsplasser, er landets nye president Abiy Ahmed i ferd med å løsne grepet om den statskontrollerte industrien for å lokke til seg utenlandske investeringer. Myndighetene bygger

industriparker og gir oppstartslån til gründere (les intervjuet med Kjetil Tronvoll, side 16).

Men i overskuelig fremtid vil de fleste livnære seg av småskala jordbruk, slik de gjør i dag. Og for dem har det vært en sikkerhet i å ha mange barn som kan hjelpe til, noe som gjenspeiles i fødselstallene.

De er langt høyere på landsbygda enn i byen, hvor levekostnadene er større og de økonomiske fordelene med å ha mange barn er mindre. I hovedstaden Addis Abeba føder en kvinne under to barn i snitt.

Tankesettet rundt familiestørrelse er likevel i endring, ifølge professor Assefa Hailemariam.

I myndighetenes helseundersøkelse fra 2016 ble kvinner spurt om hvor stor idealfamilien deres er. Svarene summerte seg opp til 4,5 barn, et tall mange i Europa vil oppfatte som høyt. Men det er nesten 1,5 barn færre enn i tilsvarende undersøkelse for seksten år siden.

– Det er et stykke igjen, men det går riktig vei, fastslår Hailemariam.

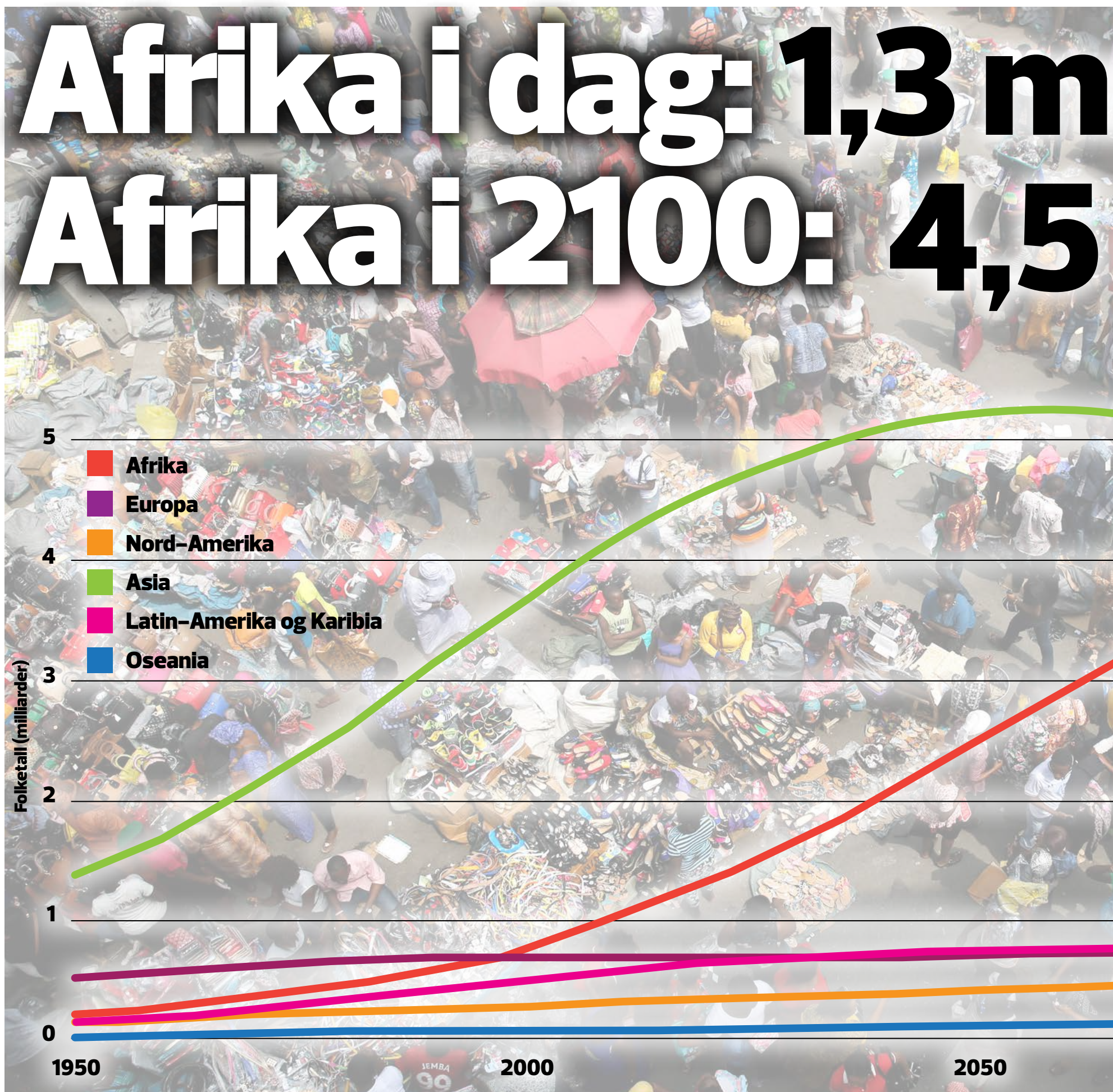
Tre barn til

Tilbake i byen Shire har Berekech Leule nettopp solgt en pakke korn med Amanuel på armen. Gutten er i ferd med å bli forkjøla, det er regntid og kaldere i lufta. De andre barna har gått på skolen, hvor mannen hennes jobber som lærer.

For familien Leule handler ikke familieplanlegging om makroøkonomi og demografiske bonuser. Berekech vil gi sønnen de beste forutsetningene for å vokse opp og bli lege, noe hun selv ville bli, men aldri fikk muligheten til.

Etter fødselen satte hun inn en p-stav i armen, da hun hørte om fordelene ved å vente med neste barn. Når Amanuel er stor nok og økonomien tillater det, skal hun ta den ut igjen. Drømmen? Fire barn, en preferanse hun deler med myndighetene.

– Det er en fin størrelse på en familie, smiler 23-åringen. ■ →

I løpet av århundret vil Afrikas befolkning nesten firedobles. Men så avtar veksten, ifølge FN.

Av Martin Skjæraasen

Nigeria, kontinentets mest folkerike stat, vil det bo 750 millioner mennesker i 2100. I Etiopia, nummer to, vil folketallet ligge på 250 millioner. I lutfattige Niger, hvor gjennomsnittsfamilien teller 7,6 barn, vil befolkningen femdobles innen hundreårsskiftet.

– Fruktbarheten faller i det meste av Afrika, men i en del land er nedgangen tregere enn man ventet for noen år siden, forklarer Øystein Kravdal, professor i demografi på Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo.

I 1950 ble det født 6,6 barn per kvinne i Afrika sør for Sahara. I dag er tallet 4,4. Til sammenligning har

fødselsraten i Sørøst-Asia gått ned fra 6 til 2,3 i samme periode.

Globalt føder kvinner 2,5 barn i snitt. Dette er like over reproduksjonsnivået på 2,1 barn per kvinne, hvor befolkningen ikke vokser lenger. Også Afrika kommer til å nå dette nivået, viser FN-prognosene, men ikke før i 2100. På det tidspunktet vil verdens folketall ha stabilisert seg på rundt 11 milliarder mennesker, ifølge FN.

– Afrika ligger stadig bak andre regioner når det gjelder utdanning, industrialisering og urbanisering. Dessuten er det særegenheter ved afrikansk kultur som bidrar til høy

fruktbarhet. Det har heller ikke vært satset så mye på familieplanlegging som i en del asiatiske land, sier Kravdal.

Færre barn – større vekst?

Mange frykter at den store befolkningsveksten vil skape miljøproblemer, forurensning, sosial uro og migrasjon, samt at den hemmer økonomisk utvikling – selv om det ifølge Kravdal er vanskelig å gjøre gode statistiske analyser av denne sammenhengen.

– I dag er det likevel stor enighet om at et fall i fruktbarheten, slik at det blir færre barn å forsørge i forhold til de som er i arbeidsstyrken, kan utgjøre en stor økonomisk fordel, sier han.

Ifølge Norad-notatet «Befolkningsvekst, økonomisk vekst og fattigdom i Afrika» fører mindre barnekull til høyere BNP per innbygger. Barna blir

sunnere, får bedre utdanning og blir mer produktive. Det samme gjelder mødrene.

Familier med få barn sparer og investerer mer av inntekten, noe som vil stimulere økonomisk utvikling. Staten kan på sin side heve kvaliteten på skole og sykehus og investere i industri og annet næringsliv.

Inntekter fra naturressurser blir fordelt på færre innbyggere, og det blir lettere å sysselsette befolkningen.

<<Terrorisme og befolkningsvekst>>

Slike positive effekter av redusert befolkningsvekst er det stadig flere statsledere som viser til. I en rundspørring utført av FN i 2011, mente myndighetene i to av tre afrikanske land at deres befolkningsvekst var for høy.

«De to største truslene Egypt står

Professor i demografi på Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo, Øystein Kravdal.

Foto: UiO

rd. mrd.

Verdens mest folkerike land

2017

- Kina (1410 mill)
- India (139 mill)
- USA (324 mill)
- Indonesia (254 mill)
- Brasil (209 mill)
- Pakistan (197 mill)
- Nigeria (191 mill)
- Bangladesh (165 mill)
- Russland (144 mill)
- Mexico (129 mill)

2100

- India (1517 mill)
- Kina (1021 mill)
- Nigeria (794 mill)
- USA (447 mill)
- DR Kongo (379 mill)
- Pakistan (352 mill)
- Indonesia (306 mill)
- Tanzania (304 mill)
- Etiopia (250 mill)
- Uganda (214 mill)

Kilde: FNs middelalternativ, 2017.

Bildet er tatt på et marked i Lagos, Afrikas nest største by etter Kairo.

Illustrasjonsfoto: Akintunde Akinleye / Reuters

2100

overfor, er terrorisme og befolkningsvekst», sa Egypts president Abdel Fattah al-Sissi da han i fjor lanserte kampanjen «to barn er nok».

Den vestafrikanske samarbeidsorganisasjonen ECOWAS vedtok samtidig et mål om å halvere fødselsraten i Vest-Afrika, som er regionen i verden med høyest befolkningsvekst.

Selv en av de tidligere mest hardnakkede forkjemperne for høy befolkningsvekst, Ugandas president Yoweri Museveni, har tatt til orde for lavere fødselsrater. Museveni mener dette vil bedre folks helse, privatøkonomi og utvikle landet.

– Problemet er ikke en stor befolkning i seg selv, men livskvaliteten til befolkningen, sa han i 2014.

– Uklar effekt

Uganda har i likhet med de fleste afrikanske land satt i gang nasjonal

familieplanlegging for å senke barnetallet. Ifølge professor Øystein Kravdal vet vi riktignok lite om hvor effektive disse statlige programmene faktisk er.

Kunnskap om og tilgang til prevensjon kan bedres også uten slike kampanjer, mener han, ikke minst gjennom et høyere utdanningsnivå.

– Også utvikling av helsevesen og utdanning bidrar til lavere barnetall, i tillegg til at det selvsagt er gunstig av andre grunner. Men hvor mye skal vi bruke på dette i forhold til å bedre tilgangen til og kunnskapen om prevensjon?, spør Kravdal.

Den norske bistanden til familieplanlegging begrunnes uansett ikke økonomisk, ifølge professoren. Begrunnelsen er at familieplanlegging styrker seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR). ■

Slik ble familieplanlegging «hot» igjen

I to tiår var det tabu å nevne befolkningsvekst og familieplanlegging i samme setning. Begrepet «Den demografiske bonusen» forandret det. **Av Martin Skjæraasen**

– Fra 1960-tallet ble familieplanlegging sett på som en «quick fix» for å redusere befolkningsvekst. Flere programmer brøt grunnleggende menneskerettigheter, og gjorde det sensitivt å snakke om befolkningsreduksjon, forteller Nina Strøm, seniorrådgiver i Norads seksjon for global helse.

Derfor ble man på FNs befolkningskonferanse i Kairo i 1994 enige om at målet med familieplanlegging skulle være å styrke seksuell og reproduktiv helse, snarere enn å redusere fødselsrater i jakt på økonomisk fremgang.

– Dette førte til at mange kviet seg for å snakke om problemene ved høy befolkningsvekst, ifølge en artikkel i tidsskriftet The Lancet. Støtten til familieplanlegging krympet utover på 1990-tallet, og feltet ble heller ikke innlemmet i FNs Tusenårsmaal før i 2007.

Innsats på å forhindre uønskede graviditeter var lavere enn satsningen på å gjøre fødsler trygge, og å bedre helsen til barn og mødre. Dessuten ble det brukt mye penger på å stoppe spredningen av hiv/aids.

– Familieplanlegging havnet nok litt i bakevja, medgir Strøm.

Den demografiske bonusen

Dette endret seg imidlertid da daværende direktør i FNs befolkningsfond (UNFPA), nigerianske Babatunde Osotimehin, begynte å snakke om «den demografiske bonusen» («the demographic dividend») i 2010.

Slik knyttet han igjen sammen familieplanlegging og økonomisk vekst. For å trappe opp innsatsen, gikk over tjue land sammen om Family Planning 2020-initiativet for seks år siden. Det bidro til at blant andre Norge økte bistanden til seksuell og reproduktiv helse.

Konseptet er siden blitt så populært at Den afrikanske union (AU) utropte 2017 til «Den demografiske bonusens år». Osotimehins retoriske grep har gjort familieplanlegging som utviklingspolitisk instrument, mindre uglesett, mener Nina Strøm.

– Målet om å høste av den demografiske dividenden har bidratt til å øke interessen for familieplanlegging i finans- og planleggingsdepartementene. Dette har økt investeringer og tilbud, og redusert hentydningene om at prevensjon bare dreier seg om kvinnehelse relatert til seksualitet, sier hun.

Selv ser Strøm ikke noe dilemma i at investeringer i seksuell og reproduktiv helse resulterer i redusert befolkningsvekst.

– Snarere tvert imot, så lenge det er frivillig og at brukeren kan velge blant kvalitetsprodukter får informasjon og veiledning.

Men selv om den demografiske bonusen er på «alles» lepper, minner Strøm om at økonomisk vekst forutsetter investeringer i helse, utdanning, jobbskaping og godt styre, ikke bare prevensjonsmidler.

Dessuten må ikke satsingen på langtidsvirkende prevensjonsmidler gi tilbakeslag i kampen mot hiv og andre seksuelt overførbare sykdommer, mener hun.

– Under aids-epidemien var begrepet «dual methods» sentralt. Prevensjonsmidler som forhindret graviditet, skulle benyttes sammen med kondom for beskyttelse. Omfanget av hiv-smitte blant unge jenter, seksuelt overførbare sykdommer og livmorhalskreft krever enda større investeringer i kondomer, sier Strøm.

Vanskeligere under Trump

Det er enklere sagt enn gjort. Strøm har jobbet med feltet i 20 år og opplever at det er blitt stadig vanskeligere å diskutere seksualitetsunderservisning og seksuelle rettigheter i internasjonale fora. Det gjelder særlig etter at Donald Trump kom til makten i USA.

I likhet med sine republikanske forgjengere, har Trump-administrasjonen kuttet støtten til FNs befolkningsfond (UNFPA) og organisasjoner som utfører eller informerer om abort. Mange bistandsaktører unngår derfor hele temaet i internasjonale diskusjoner.

– USAs holdning har bidratt til økt polarisering og gitt abortmotstanderne ekstra muskler. Det er stor usikkerhet rundt USAs årlige bevilgninger til prevensjonsmidler og familieplanlegging, sier Strøm.

Dette er en av grunnene til at Norge har økt støtten til abort og familieplanlegging. I 2017 ble potten til seksuelle og reproduktive rettigheter hevet til 1,3 milliarder kroner, opp fra 1,2 mrd. året før.

Seniorrådgiver i Norad, Nina Strøm

Foto: Espen Røst

16 **Aktuelt**

Etiopias og Afrikas nye stjerner

Sjelden har et maktskifte brakt så mye positiv endring på så kort tid som da Etiopia fikk ny leder i april i år. Men i all viraken finnes det også bekymring. – Når en sterkt undertrykkende stat åpner opp, vil gamle konflikter komme til overflaten, advarer professor Kjetil Tronvoll.

Av Jan Speed

Den nye statsministeren Abiy Ahmed Ali har en oppsiktsvekkende merittliste etter sine første fire måneder i statsministerstolen:

- Fredsavtale med Eritrea.
- Opprørsgrupper er invitert hjem.
- Religiøs forsoning.
- Patriarken som levde i eksil har kommet hjem.
- Unntakstilstanden er opphevet.
- Tusenvis av politiske fanger er sluppet fri.
- Stateide selskaper skal delprivatiseres.
- Det er lovet flerpartivalg.

Fredsarbeid i ekspressfart

«Fred og forsoning.» er den 42-årige statsministerens store slagord.

I løpet av juni og juli har Etiopias nye regjering framforhandlet og undertegnet en fredsavtale med nabofjenden i nord, Eritrea. Samtidig er tre etnisk baserte væpnede frigjøringsbevegelser ikke lenger betraktet som «terrorgrupper», og er ønsket velkommen tilbake i Etiopia for å drive vanlig politisk arbeid framover.

«Proxy-krigføringen», der Etiopia støttet eritreiske opprørsbevegelser og Eritrea støttet etiopiske, er avsluttet, noe som allerede har fått positive regionale virkninger: Deriblant er Eritreas forhold til Somalia bedret og landene har nylig gjenopprettet diplomatiske forbindelser.

Etiopia, et land som består av ni etnisk-baserte regioner, har siden 1991 vært styrt av regjeringskoalisjonen Det etiopiske folks revolusjonære demokratiske front (EPRDF), hvor Tigray-folkets frigjøringsfront (TPLF) har vært den dominerende kraft fram til tidligere i år.

Da Abiy overtok som statsminister i april, ble han samtidig Afrikas yngste regjeringssjef. For første gang har en person fra den største folkegruppen i Etiopia, oromoene, fått en så sentral maktposisjon. Abiy var tidligere en av lederne av Oromo Peoples Democratic Organization, en av partene i EPRDFs regjeringskoalisjon.

Hvem er Abiy Ahmed?

– Abiy er både nykommer og oldtimer. Han er ung, men har lang fartstid i politikken, forteller Kjetil Tronvoll,

professor ved Bjørknes Høgskole og forfatter av flere bøker om Etiopia og Eritrea.

Allerede som 12-13 åring, på tappen av den marxistiske militærjuntaen Derg, engasjerte Abiy seg i EPRDF. Hans bror var blitt drept av Derg og han ble med i de siste månedene av opprøret.

Kort tid etter maktovertagelsen gikk han inn i militæret. Han ble sendt som offiser til Rwanda som del av Etiopias bidrag til FN-styrken.

– Etterpå fortsatte han sin militære karriere og ble medansvarlig for etableringen av elektronisk etterretning (INSA) i Etiopia. Under Etiopia-Eritrea-krigen (1998-2000) ledet Abiy en liten etterretningsgruppe i grenseområdet for å identifisere eritreiske posisjoner. Han var stasjonert i Tigray-provinsen i tre år og lærte seg tigrinja, sier Tronvoll.

– Etter å ha dimittert fra hæren meldte han seg inn i partiet Oromo Peoples Democratic Organization (OPDO), ble politiker på heltid og ble valgt inn i parlamentet. Han steg i gradene i partiet og ble etter hvert utnevnt som minister for vitenskap og teknologi. Da uroen begynte i landet for to år siden, var han med og reposisjonerte OPDO som en maktpolitisk brekkstang internt i regjeringskoalisjonen. Det finnes sterke indisier på at OPDO-ledelsen til en viss grad koordinerte seg med protestbevegelsen, mot sitt eget parti. De fikk da mer makt i EPRDF i forhold til TPLF som tidligere hadde dominert partiet.

Fana Tesfatsion (til høyre) klemmer sin søster Alem på flyplassen i Asmara 21. juli i år. På grunn av konflikten mellom Etiopia og Eritrea hadde de ikke sett hverandre på fem år. Foto: Maheder Haileselassie Fadese / AFP / NTB scanpix

Etiopia-kjenner og professor Kjetil Tronvoll.

Lemma Mererssa, presidenten i delstaten Oromia, er en nær alliert av den nye statsminister, ifølge Tronvoll. Han mener at «Team Lemma» spilte en viktig rolle i Abiys maktovertagelse.

Pastor i egen kirke

– Hva kjennetegner hans måte å jobbe på?

– Abiy personifiserer Etiopias kompleksitet. Han er født inn i en muslimsk familie. Faren var muslim, men han har selv konvertert til evangelisk kristendom. Han er pastor i sin egen kirke. Det preger hans måte å tale på. Hans mor er amhara, og han er selv gift med en ikke-oromo-kvinne – og snakker de tre hovedspråkene i landet. I tillegg til den militære utdanningen har Abiy tatt en doktorgrad i freds- og sikkerhetsstudier med utgangspunkt i fred og forsoning i en religiøs konflikt, sier Tronvoll.

Professoren mener at Abiys popularitet delvis skyldes han egen livshistorie. Den har elementer som mange etiopiere deler og kan relatere seg til.

Som statsminister bruker han dessuten en retorikk som er noe helt nytt i Etiopia.

Oromoene har styrket seg

– Hva slags grep tok Abiy for å sikre makten og fremme sin politikk?

– Det er en viss motsetning mellom hans forsonende retorikk og det han gjorde da han kom til makten. Det var ikke enstemmighet i EPRDF om at det var Abiy som skulle ta over som statsminister. Det var et splittet råd som valgte ham, mens den TPLF-støttede kandidaten fra sør-regionen tapte. Abiy måtte derfor trygge sin makt ved å ta noen grep, og det har han fortsatt med fram til i dag. Oromoene har nå kontroll over de meste sentrale departementer. Amharene har også fått noe. Det eneste TPLF beholdt av viktige poster var finansministeren. Dette innebærer at den tidligere TPLF-dominansen i regjeringen nå er helt borte.

– I tillegg kastet han både forsvarssjefen og etterretningssjefen. Det skjedde raskere enn alle hadde trodd. Begge var symboler på den gamle garden av frigjørings soldater og TPLFs kontroll over staten. Den

nye forsvarssjefen er fra Tigray, men er mindre politisk, og den nye etterretningssjefen er amhara. Abiy kastet også sentrale ledere med militær bakgrunn fra statskontrollerte selskaper. Det ble også omrokking i byråkratiet på høyeste nivå. Abiys støttespillere har kommet inn.

Motreksjoner vil komme

– Hvem er hans fiender?

– Spørsmålet er hvor smart det er av ham å dytte hele den gamle eliten ut i kulda. Vi ser tendenser til motreaksjoner. Selv om det er EPRDF som fortsatt regjerer, så kan man si at det gamle partiet er død. Den nye ideologien med privatisering av statlig sektor, og fjerning av prinsippene om demokratisk sentralisme og «revolusjonært demokrati» er ikke noe som er blitt vedtatt av EPRDF. Det er noe Abiy og hans folk har bestemt, og det liker ikke TPLF-folkene. Det er nå

Etiopias nye statsminister Abiy Ahmed har skapt et nytt håp til Afrikas Horn.
Reuters / NTB scanpix

usikkert hva som vil skje på EPRDF-kongressen i september, om den i det hele tatt vil bli avholdt.

– Frykten i den tigreanske befolkningen er økende. De ser at makten deres blir mindre. De opplever at de som folk får skylda for å ha vært undertrykkere og for å ha tjent på TPLFs hegemoni. Noe som ikke er riktig. Folk flytter tilbake til Tigray. Det er en småskala etnisk rensning vi ser i Oromia, Amhara og Sør-regionen. Så nå er det snakk om at TPLF bør bryte med EPRDF og gå i opposisjon og konsentrere seg om å bygge Tigray, sier Tronvoll.

« Men husk: Etiopia er landet med 1000 motsetninger. »
Kjetil Tronvoll, forsker

Han ser tendenser til at unge intellektuelle og politiske aktivister både i Tigray, Oromia og Amhara blir mer etniske nasjonalister. Dette vil det være en utfordring for føderalregjeringen å balansere, særlig oromonasjonalismen i sin midte.

Konflikter vil oppstå

– I skyggen av alt det positive framtrer helt nye politiske konstellasjoner. På kort sikt kan dette skape stor grad av uro. På lengre sikt er det bra at frigjøringsbevegelsen EPRDFs tanke om å «ha rett til å styre landet» blir brutt. Det er en skjør overgangspromess. Når en sterkt undertrykkende stat åpner opp, så kommer gamle konflikter også til overflaten igjen.

Konflikten mellom Gedeo- og Guji-folkene i sør-Etiopia er ett eksempel. Konflikten har ført til 800 000 internt fordrevne – bare siden Abiy kom til makten.

– Kaoset og den etniske rensingen i flere områder har også et potensial til å gjøre reformene veldig vanskelige. Ifølge de siste FN-tallene er det 2,4 millioner internt fordrevne som følge av konflikt i Etiopia – det er et svært høyt tall.

– *Hva er det mest positive i det som har skjedd dette året?*

– Det er skapt et nytt samhold og framtidshåp i Etiopia. Den nye retorikken dreier seg om forsoning, om fred. Sivilsamfunnet og politisk opposisjon blir nå sett på som relevante og nødvendige aktører i Etiopia framover. Opposisjonspolitikere er blitt legitimert. Abiy har ønsket å forsones seg med eksilpartier. Grupper som tidligere ble kalt «terrorister» har lagt ned sine våpen og er blitt invitert hjem. Etiopiere i eksil ønskes velkommen tilbake.

– Abiy har sagt at det skal være flerparti- og rettferdige valg. Den sto-

re testen på om han virkelig vil reformere Etiopia, er prosessen fram mot valget i 2020. Enn så lenge er det gjort lite for å reformere valgsystemet.

Tronvoll mener statsministeren nå rir på en populistisk bølge.

– Jeg tviler på han vil klare å surfe på den fram til 2020 – det er allerede så mange motbølger. Derfor er igangsettelsen av institusjonelle reformer svært viktig. Det må mer til enn bare forsonende retorikk, sier Tronvoll.

Innrømmet statlige drap

Han påpeker at utspill som kan virke positive i første omgang kan ha en negativ slagside, og viser til at Abiy sto på talerstolen i parlamentet og innrømmet at EPRDFs myndighetsapparat, som han har vært en del av, har drevet massiv, systematisk og vedvarende tortur og drap.

– Abiy innrømmet at hans parti har begått forbrytelser mot mennes-

18 Aktuelt

keheten gjennom 20 år. Men i neste setning sier han at det må glemmes, vi må se framover. Er det så enkelt, spør Tronvoll.

Etiopia-eksperten tror at alle de tusener som er sluppet ut av fengsel eller som har mistet sine kjære vil ha noe mer.

– Det er behov for en sannhetskommisjon for å få en innrømmelse av skyld og en tilgivelse. Mulige strafferettslige konsekvenser bør også utredes mot de mest alvorlige menneskerettighetsbruddene som har blitt utført under EPRDF. Dette er et av dilemmaene han må ta hånd om på en bedre måte, sier Tronvoll.

Taus i to uker

– *Hvordan kunne det bli fred mellom Etiopia og Eritrea etter mer enn 20 år med fiendskap?*

– Titusener av mennesker ble drept i krigen mellom Eritrea og Etiopia fra 1998 til 2000, som så ble etterfulgt av en 18 år lang kald krig, der det var enkelte grensetrefninger og ellers ingen kontakt overhodet mellom de to landene. Abiy åpnet for fred da han sa at Etiopia aksepterte grensene som FN-kommisjonen hadde trukket i 2003 og som innebar at landet måtte trekke sine tropper ut av et lite, men symbolsk viktig område, Badme.

– Det Abiy sa da han tok over var i substans ikke veldig annerledes det forgjengerne Hailemariam Desalegn og Meles Zenawi hadde sagt tidligere. Abiy sa at vi aksepterer grensekommisjonen, vi er brødrefolk og vi ønsker fred. Det nye var at han sa at de ønsket å sette kjennelsen ut i livet.

Ifølge Tronvoll var Eritreas president Issaias Afewerki taus i to uker før han offentlig uttalte at han tok imot Abiy's håndrekning og ønske om fred.

– Men Eritreas president la til at «dagtidshyene, åtselhundene, TPLF er fjernet fra makten». Det at TPLF er borte fra makten ble den utløsende faktoren. Det var derfor Issaias engasjerte seg.

Har Issaias løyet om sine krav?

– Issaias har siden 2000 avvist en fredsavtale før Etiopia har trukket seg ut av Badme og grensen er demarkert. Hva skjer nå? Diplomatiske forbindelser er gjenopptatt. Flygninger mellom de to landene er gjenopptatt. Telefonforbindelsene er gjenopprettet. De eritreiske havnene Assab og Masawa brukes allerede av Etiopia til import og eksport. Men Etiopia okkuperer fortsatt Badme, og grensen er ikke røst.

– Alt dette viser at Issaias med sine krav har løyet til sitt folk og verden i snart 20 år. Utslagsgivende er at TPLF mistet makten i Addis, og med det vil Issaias hevde at han endelig har vunnet krigen mot TPLF – og dermed kan det åpnes opp for en fredsprosess med Etiopia.

Tronvoll understreker samtidig at fredsprosessen er viktig for de to folkene og for brede økonomiske reformer i begge landene.

Land med ulike egeninteresser

– *Spilte andre land noen rolle i fredsprosessen?*

– Ulike land har egeninteresser i området. Det har vært en prosess over lengre tid. USA har vært engasjert i ett års tid – med mandat fra Det hvite hus. Afrikas Horn har fått en helt ny geopolitisk rolle, ifølge Tronvoll. De forente arabiske emiratene og Saudi-Arabia har i forbindelse med Yemen-krigen engasjert seg på Afrikas Horn. De har

lenge ønsket at Issaias skulle normalisere forholdet til Etiopia.

– Det er dessuten viktig å ta det økonomiske aspektet med i bildet, i tillegg til de politiske og militære. Det har vært overlappende interesser. Emiratene sier at de nå skal bygge oljeledning fra Assab til Addis Abeba. Emiratens selskap Dubai Port driver den eritreiske havnen Assab. Samtidig er Kinas innflytelse i Djibouti stor og jernbanelinjen til Etiopia kontrolleres av Kina. Så USA har nå sammenfallende interesser med Saudi-Arabia og Emiratene om å demme opp for Kinas innflytelse. Det ga nok amerikanerne inspirasjon til tanken om å bidra til å

Etiopias Abiy Ahmed og Eritreas Issaias Afewerki i varm omfavelse. Hvor lenge vil den vare?

Illustrasjon: GADO

løse Etiopia-Eritrea-konflikten.

Han påpeker at krigen mellom Etiopia og Eritrea brøt ut i 1998 på grunn av strid om handelsavtaler, skattespørsmål og valuta. Men nå har man åpnet opp for handel uten å ha en avtale som regulerer dette. Etiopia bruker nå Assab mer eller mindre som en frihavn.

Farlig for Eritreas leder?

– *Er ikke fredsavtalen farlig for Eritreas diktator Issaias Afewerki? Hans maktposisjon ble begrunnet ut fra krigen og behovet for unntakstilstand?*

– Forhåpentligvis blir det en positiv utvikling som følge av fredsavtalen. Folk ganske høyt opp i systemet forventer at det skal komme en liberalisering og en demobilisering. Det er forventet at de som demobiliseres skal absorberes i betalte offentlige stillinger for å bidra til gjenoppbygging av infrastrukturen i landet.

Foreløpig er fredsavtalen asymmetrisk, mener Tronvoll. Han viser til at det bare er etiopiere som får lov til å reise til Eritrea, ikke motsatt.

– Det er bare etiopisk eksport-import. Det er ikke snakk om repatriering av de 170 000 eritreiske flyktningene som sitter i Etiopia. Det er ikke noe i fredsavtalen om annen liberalisering i Eritrea.

Den norske Etiopia- og Eritrea-kjenneren mener Issaias etter hvert vil bli nødt til myke opp politikken i landet.

– Dette bør skje gradvis. Institusjoner må bygges opp på nytt. Overgangen må planlegges. Det kan komme fortere enn man tror. Men jeg tror dessverre ikke de vil klare å gjøre det steg for steg. Når ting begynner å ragne, er faren stor for at dette går fort. Det er store muligheter for splittelser i Eritrea.

Tror på vekst

– *Etiopia har klart å få til økonomisk vekst de senere årene. Vil det fortsette?*

– I det siste har det vært stor internasjonal etterspørsel etter etablerings-

tillatelser og plass i industriparke i Etiopia. Etiopia trenger internasjonal valuta, investeringer og betalingslettelser. De trenger stabilitet for at det internasjonale samfunnet skal investere. Jeg tror Etiopia vil fortsette å ha økonomisk vekst.

Tronvoll antar likevel at det kan bli særlige utfordringer for firmaer innen utvinningsindustrien.

– På grunn av en svekket føderalregjering og et forsterket krav om politisk autonomi av delstatsregjeringer kan det tenkes at delstatsmyndighetene i større grad vil gjøre krav på inntektene fra gruver og fabrikker i sine delstater. Det kan dermed oppstå strid mellom regionene og den føderale regjeringen. Men i det store og det hele tror jeg det vil bli en positiv økonomisk utvikling for Etiopia, sier Tronvoll. ■

Forsiktig optimisme

– De etiopiske miljøene i Norge er begeistret for det som skjer i hjemlandet. Men vi er spent på fortsettelsen. Det som hittil har skjedd er nesten for godt til å være sant, sier norsketiopiske Lemma Desta.

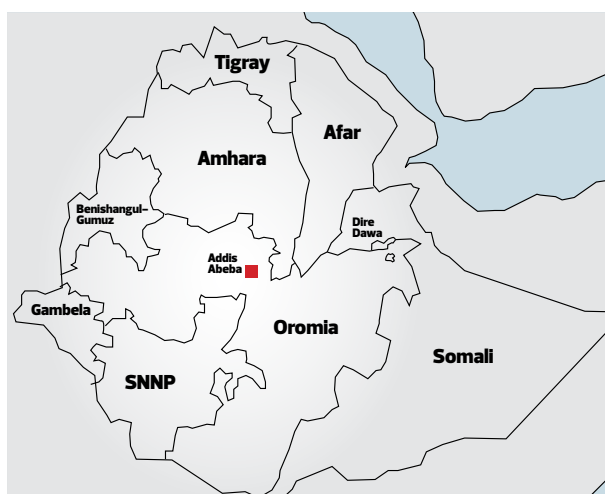
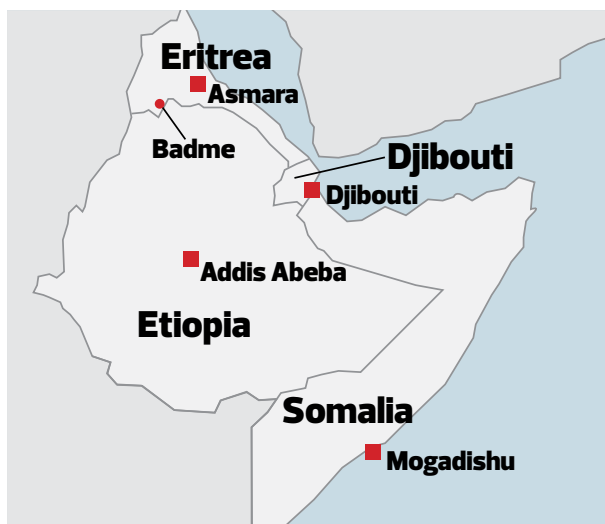
Han er teolog og prosjektleder i Flerkulturelt kirkelig nettverk under Norges Kristne Råd.

Lemma har de siste månedene snakket med mange etiopiere i hjemlandet som forteller om stor glede og feiring i hjemlandet. Samtidig frykter mange at «revolusjonen» som nå skjer i Etiopia kan føre til nye konflikter.

– Motkreftene er sterke i landet. De siste 50 årene har det tidvis vært glimt av reform, men lyset er brått slått av igjen, sier Lemma.

Han mener at selv om reformtempoet nå er høyt, så er ikke det nok i seg selv.

– Reformene må institusjoniseres og lovfestes. De må bli en del av en mer varig kultur, sier Lemma.

Presidentsønn mister sine luksusbiler

Styrtrike presidentfamilier fra oljerike afrikanske land må være stadig mer forsiktige med hvor de plasserer pengene sine.

Av Asle Olav Rønning

Ti års kamp ledet til en stor seier for antikorrupsjonsforkjemperen i Frankrike da Teodoro Nguema Obiang Mangu, kjent som Teodorin, i fjor ble funnet skyldig i blant annet underslag, hvitvasking og korrupsjon ved en domstol i Paris.

Teodorin er sønn av presidenten i Ekvatorial-Guinea og dessuten første visepresident i landet. Landet er rikt på olje. På papiret, målt etter brutto nasjonalprodukt (BNP) per innbygger, er Ekvatorial-Guinea det rikeste landet i Afrika. I realiteten lever et flertall av befolkningen i fattigdom.

Presidentsønnen ble dømt til tre års betinget fengsel, en bot på 30 millioner euro (280 millioner kroner) og inndragning av betydelige verdier. Påtalemyndighetene mente at luksusforbruket hans umulig kunne vært finansiert av hans offisielle lønn. Dommen mot Obiang er anket og foreløpig ikke rettskraftig.

Det er likevel den største seieren så langt i en langtrukken kamp der frivillige organisasjoner i Frankrike og eksilmiljøer fra de aktuelle landene har satt et skarpt søkelys på presidentfamilier fra land som Ekvatorial-Guinea, Gabon og Republikken Kongo og millionverdiene disse har syltet ned i eiendom og annen luksus i Frankrike.

Langtrukken kamp

Det startet allerede i 2007, med en

rapport fra Den katolske humanitære organisasjonen CCFD-Tierre Solidaire om millionformuene til afrikanske statsledere i Frankrike. Deretter har flere organisasjoner og grupper engasjert seg for å eksponere det som i franske medier og i dagligtale nå har fått merkelappen *Biens mal acquis*. Det kan oversettes med *uhederlige eiendeler*, eller på engelsk *Ill-gotten gains*.

Transparency International (TI) er blant de sentrale organisasjonene som har vært med nesten helt fra starten.

– Et mål har vært at Frankrike ikke skulle være et land der kleptokrater kan plassere pengene sine ustraffet, sier Laurène Bounaud, leder for Transparency International France.

Bounaud, som tidligere i år deltok på *Antikorrupsjonskonferansen* i Oslo, sier at dette ikke bare dreier seg om det juridiske, men også om den økte oppmerksomheten som er skapt rundt saken.

Veien fram har vært lang. Et viktig gjennombrudd kom i 2010 da fransk høyesterett tillot at TI og andre organisasjoner hadde rett som *sivil part* til å bringe saken inn for domstolene.

Det kom tre år etter at NGO-ene tok de første rettslige skrittene, og etter at kravet om å regnes som sivil part opprinnelig var avslått av påtalemakten i Paris.

Skal pengene gå til statskassa?

Dommen i Paris åpner for et nytt spørsmål: Hvordan sikre at millionverdier som konfiskeres fra Teodorin Obiang kommer befolkningen i Ekvatorial-Guinea til gode? Med dagens regelverk vil pengene rett og slett gå inn i den franske statskassa. Og hva med andre saker mot andre presidentfamilier som kan komme i kjølvannet av denne saken?

I Obiang-saken er det ikke småpenger det er snakk om. I Paris eide presidentsønnen en luksusleilighet i det eksklusive nabolaget til Triumfbuen. Leiligheten, som gikk over seks etasjer, var utstyrt med både en liten kino, spa og nattklubb og var verdt 107 millioner euro (998 millioner kroner), ifølge franske medier.

Luksuseiendommen er blant verdiene som er inndratt. Det er også en flåte av dyre sportsbiler av merker som Bugatti og Ferrari, en Rolls-Royce Phantom, dyre antikviteter, møbler og andre luksusgjenstander.

Vil sende pengene tilbake

Pengene som disse verdiene er kjøpt for er opprinnelig stjålet fra innbyggerne i Ekvatorial-Guinea, mener

«Frankrike skal ikke være et land der kleptokrater kan plassere pengene sine ustraffet.»

Laurène Bounaud, leder for Transparency International i Frankrike

Bounaud. Hun slår fast at det ville være «en skandale» om pengene som inndras ender opp hos den franske stat.

– Det ville være som en dobbelt straff for befolkningen i Ekvatorial-Guinea. For å unngå en slik dobbelt straff må vi endre reglene slik at vi kan tilbakeføre verdiene på en måte som kommer folk til gode, sier hun.

– Dette kan faktisk dreie seg om ganske mye penger, sier Bounaud.

Pengene må settes til side og øremerkes tilbakeføring til formål i landet der pengene opprinnelig kommer fra, mener hun. TI puffer på for at nasjonalforsamlingen i Frankrike skal gjøre de nødvendige lovendringene.

Kravet er at de konfiskerte midlene skal settes på en konto uavhengig av statlige budsjetter og brukes eksklusivt til å forbedre levekårene i landene det gjelder, eller til tiltak for å styrke rettsikkerheten og arbeid mot korrupsjon. Bounaud er optimistisk for at endringene hun ønsker seg kan komme raskt.

Verdiene er frosset

Selve prinsippet om å tilbakeføre penger er ikke nytt. Nigeria er nå for eksempel i ferd med å få tilbakeført 322 millioner dollar (2,6 milliarder kroner) fra Sveits. Dette er penger som Nigerias tidligere militærdiktator Sani Abacha plasserte på bankkontoer i sveitsiske banker.

Det er ikke avklart hva som skjer med Teodorin Obiangs verdier, som foreløpig ligger «frosset» i Frankrike. Under fjorårets rettsak, der Obiang selv ikke møtte i retten, avviste advokatene hans alle anklager. I tillegg til at saken kan gå videre i det franske rettssystemet, mener Ekvatorial-Guinea dessuten at Frankrike har brutt folkeretten og klaget saken inn for Den internasjonale straffedomstolen i Haag.

Blant annet hevdes det at Parisleiligheten (med eget spa, kino og nattklubb) var å regne som en diplomatisk residens. Haag-domstolen har begynt å behandle saken, men ikke avgitt noen endelig dom.

– Utenlandsk innblanding

Det sentralafrikanske landet mener dommen i Frankrike er en innblanding i landets indre anliggender.

– Det franske rettsvesenet har ikke rett til å dømme om forhold i Ekvatorial-Guinea, sa president Teodoro Obiang i et tv-intervju med France 24 og RFI tidligere i år.

– Dette innebærer en mangel på respekt for internasjonal lov, sa presidenten.

76-årige Obiang, som tok makten i et kupp i 1979, er Afrikas lengstsitende statsleder. Han brukte uttrykket «imperialistisk» om det franske rettssystemet, og antydte i tv-intervjuet at franske domstoler først burde se på store land som USA, Kina og Russland i stedet for å begynne med å blande seg inn i små land som Ekvatorial-Guinea. ■

Teodorin Obiang, presidentsønn i Ekvatorial-Guinea, er dømt for underslag, hvitvasking og korrupsjon av en domstol i Paris. 49-åringen har levd et luksusliv med dyre sportsbiler og kostbare eiendommer i USA og Frankrike. Foto: Jerome Leroy / AFP Photo / NTB scanpix

Et mørkt kapitt <<lykkelandets

I 20 år har Saga Petroleum's norskbygde oljeplattformer stått og rustet i havet utenfor Vest-Afrika. Benins myndigheter mener Norge har et ansvar for å stoppe «en tikkende miljøbombe». Nå skal det kanskje ryddes opp.

Av Espen Røst, i Benin (tekst og foto)

el i >> historie

En fersk FN-rapport sender mørke skyer over det norskutviklede Sémè-feltet i Benin. Oljefeltet har ikke vært i drift på tjue år, og plattformene – bygget på Stord utenfor Bergen – står fortsatt og ruster i havet utenfor landets hovedstad Cotonou. Benins president mener Norge har et ansvar for å stoppe en «tikkende miljøbombe», men norske myndigheter har gjentatte ganger avvist Benins ønske om hjelp til å rydde opp.

22 Aktuelt

To gamle kolleger jogger langs de idylliske strendene innerst i Guinea-bukta. De neste dagene skal de møte Benins president, utenriksminister, miljøminister, samt planleggings- og utviklingsminister. – Jeg føler vi har gode samtaler for å finne en løsning på denne utfordringen, sier Norges ambassadør Jens-Petter Kjemprud om joggeturen med FNs miljøsjef Erik Solheim.

Bølgene slår hardt. Sola har ikke begynt å ta ennå, og en sval bris gjør morgenluften frisk. Sterke undervannsstrømmer gjør at det ikke er anbefalt å bade her. Men hvorfor jogger FNs miljøsjef og en norsk ambassadør med Tottenham-drakt side om side langs de milelange strendene på vestkysten av det afrikanske kontinentet?

For å finne svaret på det, må vi førti år tilbake i tid. Til den gang det fantes en norsk koloni med en norsk skole i Benins hovedstad. Til et av de mørkere kapitlene i norsk oljehistorie. Til den gang Saga Petroleum skuet lengre enn norsk sokkel – helt til et lite land innerst i Guinea-bukta.

Verftskrise (i Norge)

Norge, midten av 70-tallet: Det er full krise i norsk verftsindustri. Fra Moss Rosenberg verft i Østfold via en rekke mindre bedrifter, til Kværners gigantverft på Stord utenfor Bergen og videre nordover brer det seg en uro. Oljeprissjokket i 1973 har ført til en dramatisk ordrenedgang på verdensbasis. I hjørnesteinsbedrifter langs hele norskekysten rammer krisen verftsarbeidere og deres familier. Noe må gjøres, lyder kravet fra næringsliv og fagbevegelse.

For å motvirke krisen bestemte norske myndigheter seg for å «lete opp prosjekter i U-land» og tilby «gunstige lånebetingelser» mot at landene kjøpte tjenester fra norske verft og deres underleverandører. Skipseksportkampanjen ble den kalt – en kombinasjon av næringspolitikk og bistandstiltak som er blitt utskjelt i ettertid.

Et av landene man rettet blikket mot var Benin.

Den tidligere franske kolonien ble bygget på restene av kongedømmet Dahomey. Et mektig rike fra midten av 1600-tallet, helt til Frankrike tok makten i 1872. Etter nesten hundre år med kolonistyre fikk befolkningen sin uavhengighet høsten 1960. Navnet Benin kom i 1975.

Det skulle ikke ta lang tid før et norsk ekspansjonsvillig oljeselskap var på plass.

For etter noen år med optimisme i Nordsjøen – beskrevet i dramaserien «Lykkeland» som vises på NRK denne høsten – startet Saga Petroleum dialogen med Benins myndigheter om å utvinne olje fra Sèmè-feltet. En avtale ble forseglet gjennom det norske Garanti-Instituttet for Eksportkreditt (GIEK). Forutsetningen var at minst 70 prosent av varer og tjenester i forbindelse med Sèmè-utbyggingen måtte komme fra norske selskaper.

Norske arbeidsplasser skulle redde gjennom et «samarbeid» med et lite vest-afrikansk land.

Avtale (sendt fra himmelen)

Norge, tidlig på 80-tallet: 200-millioners kontrakten A/S Stord Verft inngår for å bygge «den første jack-up riggen» for Saga Petroleum i Benin bidrar definitivt til et forbedret årsregnskap for Kværner. En del av arbeidsstyrken har vært permittert i flere måneder. Verftet har nå oppdrag til å sysselsette alle sine 1600 ansatte.

En større oljerigg, to mindre boreplattformer, lagertanker og rørledninger ... Lista er lang over norsk industris oppdrag i forbindelse med Saga Petroleum's Afrika-eventyr. For ledelsen i det norske oljeselskapet er Benin-kontrakten «en mulighet sendt fra himmelen», skriver Norges han-

dels- og sjøfartstidende i 1982. Men det var ikke bare Saga Petroleum og deres underleverandører som nøt godt av GIEK-avtalene. Rederiet Wilh. Wilhelmsen opererte to supply-båter på oppdrag fra Benins myndigheter på Sèmè-feltet. Båtene seilte under norsk flagg, med norsk besetning og var bygget ved verft i Norge.

For et lite, fattig land på den afrikanske vestkysten var det litt annerledes. Kontrakten var underskrevet og håpet om store oljeinntekter levde. Men før én dråpe olje var pumpet opp, hadde Benin milliongjeld til norske banker.

Inntekter (forsvinner i avdrag)

Benin, 1982: Driften av Sèmè-feltet er i gang. Det er investert rundt 900 millioner kroner. Men operasjonen viser seg å være vanskeligere enn forventet. Inntjeningen er mindre og regjeringen i hovedstaden Cotonou ser færre oljepenger klirre i statskassa

enn de hadde håpet. Brorparten av inntektene forsvinner til avdrag og renter for norske lån.

Verdensbanken har i ettertid konstatert at Benin gjorde en dårlig avtale. Og en lang rekke politikere og miljøorganisasjoner som Framtiden i Våre Hender og Bellona har uttalt at de norske milliongarantiene ikke tegner noe glansbilde av Norge som utviklingspartner.

Det var Benin som avsluttet samarbeidet med Saga i 1985. Landets ledelse tildelte operatøransvaret til et annet selskap. Det gikk heller ikke bra. Og ingen har pumpet olje fra Sèmè-feltet siden 1998. Gjelden det vestafrikanske landet hadde til Norge ble slettet i år 2000, etter stort press fra aktivistgrupper som Slett U-landsgjelda. Men i 2018, sitter Benin fortsatt igjen med «en tikkende miljøbombe» ingen vil ta regningen for.

Ved oljefeltet (i hardt vær)

Et sted i Guinea-bukta, 2018: FNs miljøsjef er vill i blikket. Horisonten er verken himmel eller hav, bare en jevn blågrå masse.

– Nå er dette alvorlig; iverksett «search- and rescue-operation», roper Erik Solheim inn i mobiltelefonen

FN-toppen sitter i en lettboat, en ribb med overbygg og to 150-hesters påhengsmotorer. Lettboaten tilhører Benins marine og burde hatt hestekrefter nok til å takle dønningene. Problemet er bare at båten ikke har motorkraft. Flere synes situasjonen er ubehagelig.

Uten styringsfart skal det mindre til for at dønningen kan treffe båten.

Litt tidligere på dagen har Solheim og hans delegasjon fra FN Miljø ankommet *Base Naval de Cotonou*.

Er det én lærdom av dette, må det være at vi ikke kan bygge opp oljevirkosomhet uten at det er en plan for hvordan installasjonene skal tas ned igjen, sa sjef for FN Miljø Erik Solheim da han besøkte Sèmè-feltet.

Benins myndigheter har gjentatte ganger fremholdt at Norge har et ansvar for å rydde opp på Sèmè-feltet. Som norsk miljø- og utviklingsminister var Erik Solheim med på å avvise kravet, men som FNs miljøsjef ser han problemstillingen med nye øyne. Her møter han Benins utviklingsminister, utenriksminister og miljøminister for å søke å finne en løsning på en potensiell miljøbombe.

Kystvaktskipet Oueme har tatt «verdens miljøsjef», Benins miljøminister og Norges ambassadør derfra og ut til det forlatte oljefeltet. Delegasjonen går over i en lettboat og sirkler rundt den største plattformen – bygget i Norge for nær førti år siden.

Sola fra joggeturen i morges er i ferd med å forsvinne bak mørke skyer. Det er væromslag, regn i lufta. Men FN-toppen er mer opptatt av rustholken foran ham.

– Jeg har selvfølgelig enorm respekt for de norske og internasjonale oljepionerene. De innførte tekniske vidundere og bidro til økonomisk velstand, men miljøtrusselen vi her har etterlatt oss er ikke akseptabelt.

Det er mange år siden mannen som nå er FNs miljøsjef fikk Saga Petroleum rustne oljedrøm på sin pult. Som norsk miljø- og utviklingsminister har han selv vært del av systemet som har sagt nei til Benins gjentatte henvendelser til Norge om å rydde opp. Han har forfektet det samme budskapet som «joggekompisen» fra i morges – ambassadør Jens-Petter Kjemprud – fortsatt fastholder: Norge har ikke et juridisk ansvar for å rydde opp på Sèmè-feltet.

Som FN-topp om bord i en ribb utenfor Benins kyst ser Solheim det hele litt annerledes.

– Dette var plattformer som Saga Petroleum, senere Statoil, opererte på 70 og 80-tallet. Nå står de her og forfaller, og det er fare for oljeutslipp. Det må vi gjøre noe med, sier Solheim i det de regntunge skyene rammer plattformene inn i et dystert bilde.

FNs miljøsjef har ikke rukket å sette punktum for resonnementet før himmelen åpner seg. Som nordmenn flest vet Solheim godt at det «er ingen

skam å snu i tide» når man er ute i hardt vær. Et plutselig væromslag på havet kan være fatalt. Kapteinen på lettbooten beordrer alle inn under tak, «vi må returnere» til moderskipet. Men hvor er det?

Regnet treffer lettbooten vertikalt. Kystvaktskipet som lå noen hundre meter bortenfor er plutselig visket ut i tåken. Kapteinen i lettbooten snakker i walkietalkie med broen på Oueme. Der kan de ikke se lettbooten, verken på navigasjonssystemet eller radar. Det blir besluttet at ribben skal ta VIP-besøket hele veien inn til Cotonou. Det er bare ti nautiske mil, men bølgene begynner å bli store og flere har allerede kjent sjøsyken velte ut. Kapteinen på lettbooten holder lav fart i de høye bølgene. Men så skjer det som gjør Solheim så alvorstynget at han vil iverksette en redningsoperasjon. Lettbooten mister motorkraft, stopper.

FNs miljøsjef, Benins miljøminister og en norsk ambassadør er i drift på åpent hav.

Ingen skam (å snu i tide)

Marinebasen Cotonou, 2018: En tre timers formiddagstur er ikke over før etter mørkets frembrudd. Kystvaktskipet kommer lettbooten til unnsetning, til slutt. Etter en «dramatisk» ombordstigning i høye bølger registreres én mindre klemskade, ingen personskader.

Men hendelsen sier kanskje noe om kapasiteten i det som ifølge Verdensbanken er blant verdens fattigste land. Ihvertfall velger både FNs miljøsjef og Norges ambassadør å referere dramatikken i sine notater fra reisen. Om ikke annet, kan historien – når Solheim og Kjemprud har fått den

– Ingen tegnet forsikring

Benins tidligere miljøminister mener Norge burde «tenke litt utenfor boksen» for å bidra til å løse miljøutfordringene ved Sèmè-feltet.

– Kan jeg svare rett fra levra?

Bistandsaktuelt har akkurat spurt Luc-Marie Constant Gnacadja om han mener Norge har et moralsk ansvar for å rydde opp på Sèmè-feltet. Gnacadja er tidligere miljøminister i Benin. Nå driver han sitt eget konsulentfirma.

– Selvfølgelig, sier Bistandsaktuelt.

– Norge, et land som tar bærekraft på alvor, er godt plassert for å forstå at dette ikke bare handler om moral. La oss forestille oss det verst tenkelige scenariet, med oljesøl som ødelegger økosystemet i Guinea-gulven. Da handler ikke dette lenger om Benin, men om havene våre, noe som vil oppta en hel verden, sier Gnacadja.

Med dette som bakteppe, bør man se på hvordan verden havnet i denne situasjonen, mener han.

– Da Saga Petroleum investerte stort i Benin, fantes det ingen klausuler om ansvarlighet slik vi kjenner det i dag. Men i stedet for å bruke

pekefinger, la oss komme sammen og jobbe for den ene planeten vi har. Om dette er en potensiell miljøtrussel skapt av Saga Petroleum, bør Benins og Norges myndigheter jobbe sammen for å løse det.

– Om jeg skal ut å kjøre bil vil jeg tegne kasko-forsikring først. Noen vil tenke at dét koster for mye, gitt at sjansen for å kolliderer jo er ganske liten. Men så er det noen som kræsjer likevel. Det er akkurat det vi står overfor i denne saken. Det var ingen som tegnet forsikring. Det gjør at man i dag må tenke litt utenfor boksen og jobbe sammen for en løsning – før det er for sent. Vi må se på dette fra et bærekraftsperspektiv. Dét vil være en god investering. ■

Luc-Marie Gnacadja, tidligere miljøminister i Benin.

litt på avstand – brukes som en diplomatisk icebreaker.

Og dét kan trengs. De forlatte Sémé-plattformene har vært en verkebyll i forholdet mellom Benin og norske myndigheter i en årrekke. Landets myndigheter har gjentatte ganger bedt Norge om hjelp til å

fjerne de «tikkende miljøbombene» – men har fått nei hver gang.

I sin nye rolle som FNs miljøsjef mener Erik Solheim fortsatt at Norge ikke har noe *juridisk* ansvar. Men han har fått et mer nyansert syn når det gjelder det *moralske* ansvaret.

– Med ettertidens klarsyn må →

24 Aktuelt

Norge og Sèmè-feltet i Benin

Med bistand fra Norge og Verdensbanken skulle Benin utvinne sine oljeressurser i Guinea-bukta, og inngikk avtale med Saga Petroleum. Det norske selskapet bygget ut Sèmè-feltet rett utenfor Benins kyst og skulle drive det på vegne av landets myndigheter. Oljergigene som i dag står og rustet, ble i hovedsak produsert i Norge og finansiert gjennom norske lån.

Etter få års drift ble Saga Petroleum kastet ut av landet i 1985. Kontrakten ble overført til Pan Ocean som lovet større produksjon og avkastning, men som aldri klarte å oppfylle løftene. Etter få år var også dette selskapet ute, og Benin drev feltet videre sammen med ulike aktører frem til produksjonen stoppet helt opp i 1998. Siden har oljeplattformene stått og rustet.

Benin satt igjen med en stor gjeld og «en tikkende miljøbombe» som kan ødelegge deler av Vest-Afrikas mest fiskerike område. I 2000 slettet Norge Benins gjeld på 246 millioner kroner for finansiering av utbyggingen av feltet, men norske myndigheter har avslått gjentatte henvendelser om å bistå i oppryddingsarbeidet på selve oljefeltet.

← vi innse at det ble det gjort feil både fra norsk og beninsk side. Dette ligner skipseksportkampanjen som var drevet fram for å redde verft på Vestlandet. Ingen kan hevde at Norge har et juridisk ansvar for disse plattformene nå, men et moralsk ansvar bør vi føle for å hjelpe. Det kan bety finansiell støtte og den beste teknologiske ekspertisen vi har. Det er vel også det Benins ledelse forventer seg, sier Solheim etter at vi har kommet trygt i land på marinebasen i Cotonou.

FN-toppen sier møtet med rustholkene noen timer tidligere gjør ham som nordmann trist:

– For jeg husker veldig godt Saga Petroleums Benin-eventyr. Et selskap som senere gikk inn i Hydro og endte opp i Statoil. Det er trist å se at noe som var bygget for å skape velstand og framskritt nå står og forfaller. Dette er en trussel vi må ta på alvor, sier Solheim.

Ministermøte (og et stort gisp)

Benins utenriksdepartement, 2018: Det er svalt i konferanserommet – der FN's miljøsjef og Norges ambassadør møter tre av Benins ministre – men temaet som diskuteres er brennhett. – Unnskyld meg. Kan du gjenta?

Utenriksminister Agbénonci avbryter FN Miljø's olje-ekspert Muralee Thummarukudy som skisserer det dyreste pris-anslaget for opprydding. Det går et gisp gjennom forsamlingen når FN-forskeren gjenstar summen for hvor mye det kan koste å ta alle Sèmè-plattformene til land, og hugge dem opp på en forsvarlig måte.

– 200 millioner dollar, sier Thummarukudy.

Det er tydelig at temaet er høyt prioritert av landets ledelse. Både utenriksminister Aurélien Agbenonci, utviklingsminister Adidjatou Mathys og miljøminister José Tonato er der for å møte representantene for FN og Norge. I tillegg til de tre ministrene er også statssekretærer, embetsfolk og rådgivere til stede. Men halvannen milliard kroner er en enorm sum for et land som Benin. For Erik Solheim er det derfor viktig å påpeke at mye kan gjøres for å forebygge utslipp – uten å bruke hundrevis av millioner. Blant annet:

- Belysning på/av plattformene, for å forhindre kollisjon med skip
- Å utarbeide en beredskapsplan mot oljeforurensning

Ifølge FN Miljø, ville det beste være å plombere oljebrønnene og

Muralee Thummarukudy, Operasjonell leder for FN Miljø's avdeling for Post-Conflict and Disaster management

Foto: Espen Røst

dumpe plattformene der de nå står, eller aller helst ta dem til land for full demontering. Sistnevnte er det dyreste alternativet. FN-organisasjonen forsøker nå å samle gode krefter for å få en løsning. Det kan bety et internasjonalt spleiselag som kan inkludere Norge og flere andre land, FN-organisasjoner og Verdensbanken. Overfor Bistandsaktuelt er Benins utenriksminister tydelig på hva han mener: Norge har et (moralsk) ansvar for plattformene.

– Om man tenker at dette handler om at en kunnskapsrik nasjon inngikk en avtale med et utviklingsland uten noen som helst ekspertise eller erfaring på feltet, kunne man løftet dette til å handle om moral – og også kanskje om et juridisk ansvar. Vi velger å gå en annen vei. Vi ønsker ikke en konflikt, men et samarbeid med Norge for å finne løsninger på et potensielt alvorlig miljøproblem, sier utenriksminister Agbénonci.

Afrikas Venezia (en truet idyll)

Nokoué-sjøen, 2018: Vi passerer en kano og fiskere som kaster ut garn slik det er gjort her siden lenge før Saga Petroleums utsendte ankom Benin en gang på 70-tallet. Vi glir sakte forbi en

fiskefarm, enklere enn oppdrettsanleggene langs norskekysten, men minst like viktig for å sikre et levebød her.

– Guinea-bukta er svært rik på fisk, så et oljeutslipp vil ha uante konsekvenser.

Bistandsaktuelt sitter sammen med Muralee Thummarukudy – operasjonell leder for FN Miljø's avdeling for *Post-Conflict and Disaster management* – i en smal trebåt på vei til Ganvié.

Den «flytende» landsbyen – i idylliske Nokoué-sjøen – er ofte omtalt som Afrikas Venezia.

FN-eksperten forklarer hva som står på spill dersom man skulle miste kontrollen over oljen fra Sèmè-feltet. Både nabolandet Togo og Nigeria ligger utsatt til. Dersom havstrømmer skulle bringe olje inn i lagunen ved Cotonou, ville det få store konsekvenser. For et rikt økosystem, for fiskebestand, for dyreliv – og for de vel 20 000 mennes-

« Miljøtrusselen vi har etterlatt oss her, er ikke akseptabel »

Erik Solheim, Executive Director, UN Environment

Den «flytende» landsbyen Ganvié – ofte omtalt som Afrikas Venezia – er blant områdene som kan rammes av et oljeutslipp fra Sémé-feltet. Dersom havstrømmer skulle bringe olje inn i lagunen, ville det få enorme konsekvenser for et rikt økosystem og for de 20 000 menneskene som kaller Ganvié sitt hjem.

kene som kaller Ganvié sitt hjem, og som lever av det naturen har å by på.

Thummarukudy har skrevet den ferske UNEP-rapporten som fastslår at «Offshore-innstallasjonene, oppført tidlig på åttitallet og forlatt i 1998, er i veldig dårlig forfatning». Der påpekes det at det ikke er utført vedlikehold de siste 20 årene og at plattformene har vært utsatt for tyveri og hæververk. Thummarukudy sier til Bistandsaktuelt at FN Miljø frykter lekkasje fra rørledningene og de ti oljebrønnene.

– Det vil kunne bli ganske stygt, spesielt om man skulle miste kontrollen over en eller flere av brønnene, sier Muralee Thummarukudy tørt. Han poengterer at ingen vet eksakt hvor mye olje som befinner seg i rørledningene eller i brønnene på Sémé-feltet.

– Det vi vet, er at det var mer olje igjen i brønnene da man sluttet produksjonen i 1998, så det er helt klart at de ikke er tomme. Om man mister kontrollen og vi får et utslipp, ville det kunne ta både uker og måneder før man ville klare å stoppe lekkasjen.

Vi glir sakte gjennom en av «vanngatene» i Ganvié, passerer en gjeng gutter som bader rundt en liten kano. Thummarukudy sier han ikke er i tvil

om at Sémé-riggene må fjernes.

– Et utslipp vil være svært alvorlig for lokalsamfunn og deres livsgrunnlag langs hele Benins kystlinje. Plattformene bør fjernes på den ene eller andre måten. Jo før det skjer, jo billigere. Det aller beste ville selvfølgelig være å frakte plattformene til land og hugge dem opp. Men alle alternativene vi har skissert er billigere enn å rydde opp etter et oljeutslipp. ■

De diplomatiske møtene i Cotonou har så langt ikke ført til konkrete tiltak. Benin har søkt om opptak i det norske bistandsprogrammet Olje for utvikling (OfU), men søknaden er ikke ferdigbehandlet av norske myndigheter. President Patrice Talon skal på Norgesbesøk i løpet av høsten. Da vil han sannsynligvis legge frem sine tanker om opprydning på Sémé-feltet. Equinor (tidligere Statoil, som fusjonerte med Norsk Hydro, som hadde kjøpt opp Saga Petroleum) ønsker ikke å kommentere denne saken.

Kilder: FN Miljø, Utenriksdepartementet, Norad, Store Norske Leksikon, Framtiden i Våre Hender, Vårt Land, Norges Handels og sjøfartstidende og boka «Sagaen om Saga».

Norge: Har ikke ansvar, men vil hjelpe

– Vi ønsker ikke en oljelekkasje i Guinea-bukta, sier Norges ambassadør til Benin.

– DET VAR et emosjonelt øyeblikk. Fordi fire av de fem plattformene er produsert i Norge, og det var et norsk selskap som utviklet oljeindustrien i dette landet. Den eneste historien Benin har med oljeindustri, er den de har hatt med Norge.

Det sier Jens-Petter Kjemprud etter å ha besøkt rustholkene på Sémé-feltet sammen med FNs miljøsjef og Benins miljøminister. Kjemprud er den norske ambassadøren som jogget langs stranden i Cotonou i Tottenham-drakt sammen med Erik Solheim. Nå sitter han i bakhagen på et hotell og drikker flaskevann med bobler. Han fortsetter resonnementet:

– Men så ble jo Saga Petroleum kastet ut. Det kastet skygger over det bilaterale samarbeidet, og fratrar Benins myndigheter både rettslig og moralsk å kunne hevde at Norge har et ansvar.

Felles forståelse

Kjemprud har jobbet i norsk utenriksstjeneste i en årrekke. Erik Solheim var ambassadørens sjef da han var norsk miljø- og utviklingsminister. I Benin møtes de igjen, i nye roller. Vi spør hva to gamle kolleger fra utenriksdepartementet snakker om når de morgenjogger på en strand i Vest-Afrika. Kjemprud sier at de to synes å ha en felles forståelse for de grunnleggende utfordringene – at «Sémé-plattformene er en potensiell tikkende miljøbombe». Nå ønsker de begge å finne en konstruktiv løsning.

– Det overordnede er at situasjonen – i et *worst case scenario* – kan ende i en miljøkatastrofe. Ingen vil si at de ikke vil jobbe for å forhindre det, sier Kjemprud.

Selv om ambassadøren fremholder at Norge ikke har noe rettslig ansvar, er det liten tvil om at en potensiell oljelekkasje utgjør

et mulig omdømmeproblem for Norge. Ambassadøren forteller at Benins president Patrice Talon brukte mye tid under deres møte på å fremholde at Norge har et ansvar for plattformene som ruster bare få kilometer fra presidentens kontor.

Presidentens budskap

– Han uttrykte sterkt at Norge har et ansvar, siden det var et norsk selskap som var operatør og fordi Benin på det tidspunktet hadde lite erfaring med denne type virksomhet. Men i lys av de diskusjonene vi har hatt med myndighetene gjennom mange år, har de bestemt seg for at de ikke ønsker å forfølge dette rettslig, men heller søke en samarbeidsform med Norge og det internasjonale samfunnet for å få løst miljøutfordringene som ligger i disse plattformene.

– Som del av Norges avtale med Benin het det at 70 prosent av varer og tjenester ifm utbygging og drift av Sémé-feltet skulle komme fra norske selskaper. Og i boka «Sagaen om Saga» kommenteres dette med «Det var på den tiden behov for å fylle ordrebøkene ved norske verfl». Dette klirer vel ikke veldig godt?

– Det var andre tider den gang. For å svare på spørsmålet havner vi over på moralske og politiske betraktninger. Avtalene ble inngått uten forpliktelser om å stenge ned anleggene etter bruk. Når Saga Petroleum i tillegg ble kastet ut, endret det spillereglene. Vår posisjon er at vi ikke ønsker en oljelekkasje i Guinea-bukta. Det er både i Norges og det internasjonale samfunnets interesse og unngå det. Fra norsk side har vi fremholdt at dersom noe sånt står på spill, vil det være naturlig at vi ser på hvordan vi kan være med å forhindre det. ■

Her har Benins president Patrice Talon akkurat fortalt Norges ambassadør Jens-Petter Kjemprud at han mener Norge fortsatt har et ansvar for å rydde opp på det norskutviklede Sémé-feltet rett utenfor Benin.

Jobben er å kaste ut Sør-Afrikas fat

«De røde maurene» er beryktet. Jobben deres er å rydde ulovlige bosetninger og fjerne husokkupanter. Ofte på en brutal og nådeløs måte.

Av James Oatway, i Johannesburg (tekst og foto)

Isørafrikanske byer vet alle hvem de er, og de er lette å gjenkjenne: Kledd i røde kjeledresser og røde hjelmer. Et privat sikkerhetselskap med en hær av rødkledde, som i praksis utfører politioppgaver.

Jeg har fulgt «de røde maurene»

på mange operasjoner rundt om i Johannesburg og Pretoria. Selskapet de jobber for heter *Red Ants Security Relocation and Eviction Services*. De utfører oppdrag for staten og private over hele landet.

Et påfallende kjennetegn er at så

mange av disse mennene selv kommer fra områder og miljøer av samme type som ofrene; de som rammes av deres operasjoner. Men når de ifører seg sine beryktede røde kjeledresser, er det som om de momentant unnslipper den uverdige fattigdommens underdanighet.

Kanskje føler de makt. Litt grovt sagt, kan det se som om 100 rand (rundt 60 kroner), en rød kjeledress, et brekkjern og en tallerken velling eller lapskaus er alt som skal til for å gjøre en lutfattig sørafrikaner til en slags leiesoldat.

Brekkjern og raseri

Temperaturen ligger på minus fem. Sola har ikke stått opp ennå. En bataljon på flere hundre menn står i militær formasjon, en tung sky av damp og røyk henger over dem. Sigaretter og joint-sneiper sendes nedover rekkene. Mennene synger en klagehymne mens de venter på å bli utstyrt med brekkjernene sine. Red Ants er klare for en ny operasjon.

Ved soloppgang begynner mennene å klemme seg sammen bakpå lastebiler. En lastebilkolonne forlater Red Ants-hovedkvarteret sør for

tinge

En av Red Ants-kommandantene bærer to barn ut av en høyblokk som husokkupanter hadde overtatt. Stedet er Bree Street i Johannesburg.

Johannesburg med retning nordover, inn mot byen.

Bak i bilen stiger stemningen når vi nærmer oss byen. Lastebilene parkerer utenfor politihovedkvarteret, John Vorster Square, mens de venter på politieskorte.

Red Ants utfører legale, rettskraftige utkastelsesordrer og blir ofte ledsaget av politiet. Men de beskyldes selv ofte for lovbrudd.

Skittvann og gråt

Bilkolonnen setter kurs mot sentrum, anført av politibiler med høylydt sire-

ner i front. På lasteplanet kan jeg se mennene i ferd med å jobbe seg opp et voldsomt raseri, noen slår brekkjernene sine mot innsiden av lasteplanet.

Vi stopper i Bree Street der Red Ants-mennene jager inn i en okkupert bygning. Det er uklart hvem som er «fienden». Ei dør i første etasje blir sparket opp. Men de røde maurene stopper opp litt når de finner den røde uniformen til en av sine egne.

– Jeg sa ifra at han måtte flytte. Men vi får iallfall ta vare på tingene hans, sier en av mennene.

Red Ants-mennene samler seg i

gårdsplassen til en annen forfallen bygning, mens de venter på instruksjoner. En beboer benytter anledningen til å tømme ei bøtte med skittvann ned over dem. Det er ikke særlig lurt. Rasende menn stormer opp trappene og finner den skyldige.

Blir sjarmert

En av de rødkledde, William Mahlalela, blir sjarmert av ei lita jente, S'nehlanhla Fortunate Majoro. Han leker med jenta mens hennes mor leter etter eiendelene sine i en haug i veikanten. Jenta vil ikke vekk fra

armene hans.

Noen av beboerne kommer seg opp på taket og kaster de eiendelene de kan over til naboer på taket av bygningen ved siden av. En annen knytter alle klærne sine sammen i et laken og kaster bylten ut fra fjerde etasje, ned til kona som venter på bakken.

Beboeren Catherine Mathebula klarer ikke mer og bryter sammen. Sønnen Kenny blir med sin gråtende mor ut. Red Ants-menn følger stille med.

Catherine og sønnen hennes klarer å finne et sted å bo i bygningen ved →

28 Aktuelt

Lokale innbyggere og Red Ants kom i nærkamp da selskapet skulle rydde unna rønnene som var blitt satt opp på privat eiendom.

Nokulunga Mbangi har akkurat fått beskjeden om at mannen hennes, Isaac Mofali, var blitt slått ihjel av Red Ants. Hun trøstes av svigerinnen Sophie Mofali. Isaac Mofali ble drept da han forsøkte å forsvare bølgeblikkhusene som han og flere andre hadde satt opp på et privat eiendom. Dette skjedde i Vlakfontein ved Johannesburg.

Menneskene som ble kastet ut av leilighetene de hadde okkupert i det sentrale Johannesburg måtte sove flere netter på gata i Jeppe Street før kommunen flyttet dem til en teltleir i utkanten av byen.

← siden av, men tre uker senere blir hun kastet ut på nytt.

Liv går tapt

Ei uke seinere er jeg vitne til en dystre scene i bydelen Soweto. En teltduk er satt opp over ei trang gate. Under den ligger det ei enkel kiste laget av sponplater. I kista ligger liket av Red Ants-mannen Kervin Arthur Woods.

Woods (46) ble skutt og såret under en operasjon mot en jordokkupasjon i Lenasia, sør for Johannesburg. Da han falt i bakken, prøvde noen av okkupantene å fullbyrde drapet med

kniver og skrutrekkere. Mobben var i ferd med å sette fyr på Woods, da Red Ants-menn klarte å presse dem tilbake og berge unna den døende mannen.

Bare en håndfull familiemedlemmer er til stede ved begravelsene. Men flere hundre av hans kamerater, kledd i sine røde kjeledresser, klemmer seg sammen under teltduken. De bytter på å stå vakt ved kista hans og hilse sin døde kamerat. De gir han en glødende og høylytt siste avskjed, og synger og danser mens graven spås igjen. Noen av dem skyter i lufta.

Red Ants tar Isaacs liv

Noen uker seinere er det Red Ants sin tur til å ta liv. Lokale innbyggere

◀ 100 rand (rundt 60 kroner), en kjeledress, et brekkjern og en tallerken velling er alt som skal til for å gjøre en lutfattig sørafrikaner til en slags leiesoldat. ▶▶

har okkupert et privat landområde i Univille, ikke langt fra Lenasia. Mange skur er allerede satt opp, andre jordstykker er merket av med murstein og ståltråd.

Red Ants rykker inn for å rive skurene. Men okkupantene, væpnet med spader, hakker, skrutrekkere og macheter, slår tilbake.

Noe som kan mine om et middelaldersk slag bryter løs. Red Ants-mennene har hjelmer og plastskjold til beskyttelse, de lokale jordokkupantene har sinkplater. Det regner stein de stridende imellom. Noen ganger står

Red Ants-ansatte
rydder et illegalt
boligområde nær
Johannesburg.

de bare noen meter fra hverandre, begge parter ser ut til å ha et ønske om å drepe motstanderen.

Trefningene pågår i mange timer før det hele er over og Red Ants-styrkene triumferende forlater åstedet i sine lastebiler.

To av de lokale okkupantene ligger døde igjen. Den ene er blitt skutt og drept. Den andre, firebarnsfarens Isaac Mofali, ligger tilbake med knust hodeskalle. Han døde av et slag fra en Red Ant, med brekkjern.

Red Ants avviser offisielt at de har noe med de to mennenes død å

gjøre. Samme ettermiddag fortsetter den lokale gruppen der de slapp, og okkuperer det private jordstykket på nytt.

Kjekling og krigsbytte

En onsdag ettermiddag i juli blir folk som står fast i trafikken i Jeppe Street i sentrum av Johannesburg vitne til en bisarr scene: 650 Red Ants-menn kommer dansende og syngende opp fra en underjordisk garasje.

De har nettopp fullført utkastelsen av beboerne i Fatti's Mansions. De er i feststemning, jobben er gjort og slaget

er vunnet. Mange skjuler sitt krigsbytte under kjeledressene. Dette er klær og andre eiendeler de har nasket til seg underveis.

Møbler, madrasser, potteplanter, tv-apparater, leker, bøker og klær ligger i hauger ved siden av gata. Krangler og kjekling bryter ut når tyver rasker med seg småting og løper av gårde.

Sola er i ferd med å gå ned. På den andre siden av gata sitter en gruppe på rundt 50 mennesker, fortvilte og uten noe sted å bo. De har ingen steder å gjøre av seg. De må tilbringe de

neste tre dagene på gata. Slitne Red Ants-styrker klemmer seg sammen på lastebilene og setter kursen tilbake til hovedkvarteret.

Når mørket faller på tar de av seg de røde kjeledressene. Da legger de også fra seg sin brutale framtoning. De vender tilbake til skurene sine, familiene sine og den hverdagslige kampen for tilværelsen. ■

Ordforklaring: «Red ants» er en type maur som i Afrika ofte er nomadisk. De er kjent for påføre dem de biter stor smerte.

30 **Kommentar**

De para- militæres leder

Hvorfor er paramilitære involvert i væpnede aksjoner mot de som protesterer mot din regjering? Det var spørsmålet Nicaraguas president Daniel Ortega fikk i et tv-intervju med amerikanske Fox News i sommer. **Av Gunnar Zachrisen**

Tv-reporteren satte fingeren på et framtrepende trekk ved den nye voldsbølgen i Nicaragua; regimets utstrakte bruk av bevæpnede sivile til å angripe demonstranter. Illegale grupper som opptrer side om side med politiet. Det er disse som har stått for en svært stor del av de over 300 drapene som har skjedd så langt – etter at protestene mot Ortega-regimet startet 18. april.

Alle som har fått med seg tv-intervjuet vil se at Ortega vrir seg unna spørsmålet. 72-åringen redefinerer begrepet «paramilitær» til noe som kun regjeringskritiske opposisjonelle kan være. I stedet for å innrømme det alle nicaraguanere vet bruker den aldrende despoten anledningen til å angripe sine motstandere. Det er de unge demonstrerende studentene som er den angripende part. Det er de som er «paramilitære», «terrorister» og «torturister», ikke hans egne leiesoldater i sivil.

Innbegrepet på undertrykking

For oss som fulgte med på opprørene og menneskerettighetsovergrepene i Latin-Amerika på 1980-tallet er paramilitære gruppers nye, sterke rolle i det fredelige Nicaragua skremmende.

Begrepet *paramilitær* har lange, blodige tradisjoner i latinamerikansk historie. Det handler om sivile som får våpen og opplæring av et regime, men som opererer helt utenfor vanlig demokratisk kontroll. I Mellom-Amerika var de ofte tidligere soldater eller helt vanlige fattigfolk som trengte penger. Oppgavene de ble tildelt – i hemmelighet, av regimevennlige maktmennesker – kunne spenne fra å overvåke, true og trakassere til å kidnappe, skade og henrette.

I land som Chile, Argentina, Colombia, Guatemala, Honduras og El Salvador var de paramilitære i ulike perioder på 1970-, 80- og 90-tallet selve innbegrepet på *systematisk voldelig undertrykkelse*. Det var varianter av systemer regissert av militærdominerte regimer for å øve kontroll, spre frykt og «rense ut» opposisjon.

Et grufullt syn

På begynnelsen av 1980-tallet reiste jeg i et halvt år rundt i Mellom-Amerika, en region der flere land var herjet av politisk uro og grov undertrykkelse. Et av landene var El Salvador, der opprøret

Humberto Ortega (daværende hærsjef) og Daniel besøker orkanrammede barn i Managua i 1988. Humberto tar i dag avstand fra brorens brutale maktbruk mot sivile demonstranter.

Foto: Bill Gentile / AP / NTB scanpix

vokste og borgerkrigen herjet i landet.

Jeg glemmer aldri besøket til det største sykehuset i hovedstaden der jeg skulle intervjuer en jurist som arbeidet med å registrere voldsofre. Jeg håpet å få henne, en informert kilde, til å si noe om hvem som hadde hovedansvaret for volden i landet. Det ga hun ikke noe klart svar på, selv om hun visste – forståelig nok, gitt at flere andre med samme yrkesoppgave allerede hadde blitt tatt av dage.

Men plutselig får hun en telefon. «Bli med», sier hun – og tar meg med et par etasjer lenger ned i sykehusbygget – til likkjelleren. Vi kommer akkurat tidsnok til å se portøren komme bærende med fem hoder. Kroppene lå fortsatt i ambulansen.

Fire menn og en kvinne. Alle ungdommer.

Det jeg husker like godt var de nysgjerrige ungene fra nabolaget som hadde flokket seg om likbilen, som om det var isbilen som hadde kommet.

Opererte som dødsskvadroner

Hendelsen var sjokkerende, men samtidig ikke helt overraskende. Få måneder i forveien hadde jeg, sammen med aktivister fra Latin-Amerikagrupperne, møtt fem utsendinger fra den sivile motstandsbevegelsen i El Salvador. Så dro de tilbake. 27. november 1980 ble én av dem, Juan Chacon – sammen med fire andre motstandsledere – bortført og halshugget. Det var dødsskvadronenes grusomme kjennemerke.

Ortegas paramilitære «frivillige politi» inn-tar bydelen Monimbo i Masaya 18. juli i år, og slår brutalt til mot demonstrantene. Regimet har utstyrt dem med våpen.

Foto: Marvin Recinos / AFP / NTB scanpix

Undertrykkingen i land som El Salvador og Guatemala på 1980-tallet var systematisk, og fortsatte i stort omfang helt til godt inn på 1990-tallet. Paramilitære kontrollerte hovedstedenes gater under portforbudet, ofte side om side med sikkerhetsstyrker. I praksis opererte mange av dem som rene dødsskvadroner.

Ved å benytte seg av bevæpnede sivile til overvåkning, trakassering, overgrep og «forsvinninger» unngikk myndighetene å bli direkte ansvarliggjort. Det lå ofte et uklarhetens skjær over mestendighetene rundt. «Bortført av ukjente menn» sto det gjerne i en parentes etter navnene når menneskerettighetsorganisasjoner rapporterte.

Kontrasten: Fredelige Nicaragua

Å reise fra ett av disse landene til Nicaragua på begynnelsen av 1980-tallet var som å komme fra frykt, redsel og vold til fred og ungdommelig entusiasme. Landet hadde kastet et diktatur, og kvittet seg med diktatoren Somozas undertrykkelsesapparat.

Det var trygt å bevege seg rundt i gatene. Poli og hærsoldater spredde ingen frykt blant folk flest. De vennlige, unge uniformerte sandinistkvinnene i Managua sto i grell kontrast til de skremmende gorillaene som patruljerte gatene i San Salvador og Guatemala City.

Landet som var i gang med en alfabetiseringskampanje, gjennomførte landreformer og sendte helsebrigader ut til landets små avkroker fikk FN-priser og tiltrakk seg internasjonal oppmerksom-

het over hele verden. Titusener av ungdommer fra hele verden, også norske, reiste til landet for å vise sin solidaritet med Nicaragua og motstand mot USAs negative innblanding i landet.

Et av grepene som ble gjort i revolusjonens tidlige år var å sikre en bredere rekruttering av soldater, blant annet sterk kvinnerepresentasjon, og demokratisk kontroll over landets sikkerhetsstyrker. Paramilitære styrker var helt og holdent et fremmedord i denne settingen. Det skjedde heller ikke at tidligere soldater dannet gjenger for å drive kriminell virksomhet, slik tilfellet var i andre land - og som har fortsatt å skape enorme problemer. (Derimot etablerte sandinistene ulike typer masseorganisasjoner, som senere ble en del av Ortegas kontrollapparat.)

«A sea of calm»

I Nicaragua høsten 2009 intervjuet jeg politisjefen i landet, Aminta Granera –

«(...) paramilitære organisert av høyresida har begått drap, de har torturert innbyggere som er sandinister. De setter fyr på dem og danser rundt dem, Og dette legger de selv ut på nettet.»

Daniel Ortega i tv-intervju med Euronews, 30. juli 2018

nonnen som ble sandinistsoldat og senere gikk gradene gjennom politi-byråkratiet. Hun nøt den gang bred anerkjennelse i befolkningen. Temaet var blant annet drapsstatistikk og kriminalitet. *Hvorfor var det slik at Nicaragua, et av Latin-Amerikas fattigste land, hadde så få drap og så lite kriminalitet – stikk motsatt av de brutalt voldelige nabolandene?*

Granera - som var utnevnt og deretter gjeninnsatt av to ulike presidenter, fra ulike partier - vektla i sitt svar blant annet det nasjonale politiets partipolitiske uavhengighet, som hadde gjort at det nøt bred tillit blant nicaraguanere. Andelen kvinner i korpset var et annet argument.

Så sent som i mars 2016 var den kvinnelige politisjefen, kjent for sin beskjedne, milde og snille framtoning, invitert til å snakke om samme tema for den amerikanske tenketanken Center for Strategic & International Studies.

«While much of Central America confronts some of the highest violent crime rates in years, Nicaragua appears to be in a sea of calm», twitter senteret ved den anledning.

Tok direkte kontroll

Et par år i forveien hadde imidlertid landets president Daniel Ortega, en leder som i stor grad hadde glemt idealene fra sandinistrevolusjonens tidlige år, gjort nye grep for å befeste sitt stadig mer korrupte styre. Ett av dem var å ta direkte presidentkontroll over politiet. Det skjedde tilsynelatende uten at politisjefen, som tidligere hadde understre-

ket etatens uavhengighet, protesterte.

Siden den gang har Granera fått massiv kritikk ved flere anledninger, og i april i år ble hun avskjediget av Ortega etter 12 år i jobben. Det skjedde etter at politiet hadde fått massiv kritikk for sin brutale opptreden under de første demonstrasjonene i landet (mot kutt i sosiale tjenester).

Ortegas egen mobb

Voldsbølgen i Nicaragua, som begynte 18. april i år, har sjokkert alle som har et hjerte for Latin-Amerika. Hvordan kunne dette fredelige landet plutselig ende opp i en slik politisk og menneskelig tragedie?

Både presseorganer og menneskerettighetsorganisasjoner er ganske entydige i sin omtale av hvem som har hovedskylden for voldshandlingene; bevæpnede sivile i nært samarbeid med politi. Det er de samme «selvforsvarsgruppene» Ortega-regimet har bygget opp fra grunnen og som gradvis har utviklet seg fra støttespillere og overvåkere til å bli en livsfarlig mobb. De omtales både som paramilitære og parapoliti.

Der de kjører forbi i gatene, ofte i politiets Toyotaer, sprer de frykt blant folk flest. Ansiktene er skjult bak tørkler og balaklavas og de bærer tunge våpen av samme type som landets sikkerhetsstyrker. I så måte minner de også utseendemessig mer og mer om sine paramilitære forgjengere i 1980- og 90-tallets El Salvador og Guatemala. Forskjellen er at Ortegas leiesoldater opererer enda mer åpenlyst. De har møter på politistasjoner, de kjører

rundt i politiets Toyota'er og ikke i amerikanske van'er med sotete ruter, slik tradisjonen var i nabolandene.

Disse regimeløjele gruppene har hovedansvaret for drap og lemlesting av studentaktivister, demonstrerende bønder, journalister og folk fra menneskerettighetsorganisasjoner. Bruken av svært kraftige våpen og det høye antallet drepte tyder på at politiet og de paramilitære bevisst går inn for å drepe, mener menneskerettighetsorganisasjonene.

En fersk FN-rapport understøtter bildet lokale rettighetsorganisasjoner har tegnet opp, og understreker regimets ansvar og skyld. Rapporten omtaler blant annet ulovlige pågripelser, tortur og lukkede rettssaker. Flere mennesker har også mistet jobben etter at de har protestert eller uttalt seg kritisk mot den sittende regjeringen. 23

Daniel Ortega hilser folket under presidentinnsettelsen i 1985. Til venstre: Cubas leder Fidel Castro. Foto: Jeff Robins / AP / NTB scanpix

000 nicaraguanere har så langt reist til nabolandet Costa Rica.

«Forfølgelsene har nådd et nivå hvor mange av dem som har deltatt i protestene, forsvart de protesterendes rettigheter eller i det hele tatt sagt imot regjeringen, har blitt tvunget til å gjemme seg, reise fra Nicaragua eller forsøke å reise», skriver FN-granskerne. De ble etterpå kastet ut av landet.

Massakren på morsdagen

Massakren som skjedde på Morsdagen i Nicaragua 30. mai i år, da flere hundre tusen fredelige demonstranter protesterte mot drap på studenter, er blant de mest kjente. 16 ble skutt av paramilitære som åpnet ild mot demonstrantene.

Angrepene mot demonstranter i ulike deler av fylket Carazo 8. og 9. juli er et annet eksempel. Sistnevnte, som er dokumentert gjennom videofilmer på internett, minner mest om en krigsoperasjon. Over 1000 bevæpnede menn – politi og paramilitære – ankom i statlige kjøretøyer. De gikk raskt til angrep på demonstrantenes veisperringer og okkuperte bygninger. Resultatet var 22 drepte og 105 skadde.

De skadde ble nektet tatt imot på sykehusene, som allerede var okkupert av de paramilitære, ifølge menneskerettighetsorganisasjonen CNIDH.

Også den katolske kirken ansatte, som tidligere var blant Ortega-ekteparets allierte, har i økende angrep blitt utsatt for angrep og overgrep. I tillegg rapporteres det at de paramilitære står bak bortføringer og omfattende trakassering av opposisjonelle og deres familier, herunder brannstiftelser mot private hus og tyveri av biler, kameraer og mobiltelefoner.

Hjelp skadde, ble oppsagt

Presidentens knallharde linje mot «opprøret» gir seg stadig nye burleske utslag. Nylig ble helsepersonell ved et offentlig sykehus i byen Leon, som hadde tatt imot og hjulpet skadde fra demonstrasjonene, oppsagt fra sine statlige jobber. Til sammen 12 mistet jobbene sine.

Regimeløjele organisasjoner på grasrotnivå tilbyr etterretningsinformasjon om hvilke enkeltpersoner og familier som har deltatt i demonstrasjoner, hevder menneskerettighetsorganisasjonen Centro Nicaragüense de Derechos Humanos. Slike organer, som Rådene for folkemakt og Rådene for sandinistisk lederskap, er ledd i en kontroll- og angiverkultur som er utviklet gjennom mange år. Ungsandinistenes organisasjon Juventud Sandinista er også en del av denne strukturen, som kan minne om tidligere kommunistregimer i Øst-Europa.

Oppildner mobben

Presidenten har gjennom taler oppildnet lojale støttespillere til å slå hardt ned på «terrorister» og «høyreorienterte tyver».

Tv-intervjuene han har gitt den siste tida vitner om en aldrende despot som er i ferd med å miste grepet om virkeligheten. På samme måte som med en enda mer kjent og omskrevet president lenger nord er det «medienes løgner» som får skylden for at Ortega møter motgang og kritikk.

Om man ikke visste bedre, skulle man tro det var filmatiseringer av George Orwells «Animal Farm», der Nicaraguas president spiller hovedrollen som den slø, manipulerende og makt-syke grisen «Napoleon». Grisen som til slutt blir helt lik de kyniske maktmennene han ledet en revolusjon mot. ■

– Iblant må du skifte

Hva gjør du når alt du trodde på feiler? Når de du støttet og kjempet for forvandles til tyranner? Når de som skulle bringe demokrati og frihet viser seg som de verste diktatorene? – Iblant må du skifte mening for å beholde standpunkt, svarer den svenske musikeren Mikael Wiehe.

Av Nina Bull Jørgensen

Den folkekjære svenske artisten er kjent for sitt brennende politiske engasjement og sin støtte til frigjøringsbevegelser og revolusjonære verden over, som ANC og Mandela i Sør-Afrika, ZANU og Mugabe i Zimbabwe, Castro på Cuba – og Ortegas sandinistbevegelse i Nicaragua.

Sammen med andre engasjerte artister som Åge Aleksandersen og Bjørn Afzelius holdt han på 70- og 80-tallet en rekke konserter til støtte for sandinistene og det nicaraguaniske folket. Da sandinistene med Daniel Ortega i spissen i 1979 klarte å styrte det forhatte Somoza-diktaturet, var Wiehe blant de første i rekken av gratulanter. Med bankende hjerte framførte han sanger som hyllet revolusjonen.

– Et lys i mørket

– I Latin-Amerika hadde militærjuntaer kuppet makta i land etter land, nesten alle unntatt Cuba og Costa Rica. Da sandinistene seiret i 1979 var det et lys i det kontinentale mørket. Det var derfor jeg ble så engasjert i Nicaragua, forteller Mikael Wiehe.

– Jeg var i Nicaragua flere ganger og knyttet kontakter med folk som jeg fortsatt har kontakt med. Det var først og fremst kunstnere og artister, som for eksempel brødrene Godoy og Katia Cardenal.

Én etter én av Mikael Wiehes gamle venner forlater nå Nicaragua i frykt for eget liv – i frykt for den samme mannen de støttet og hyllet for 40 år siden. Blant dem sandinistrevolusjonens musikk-ikon, selveste nasjonalpoeten, Carlos Mejia Godoy.

For å gjøre en lang historie kort: Frigjøringshelten fra 70-tallet, Daniel Ortega, er i dag Nicaraguas mest forhatte mann.

Ortega var først president fra 1979 til 1990. Seksten år senere, i 2006, gjorde han comeback etter å ha inngått en pakt med «gamle erkefiender» som den katolske kirken, arbeidsgivere i næringslivet og reaksjonære politikere som den gjennomkorrupte eks-presidenten Arnoldo Aleman.

Siden har han tviholdt på makta.

I stedet for demokrati, frihet og folkelig engasjement er Ortegas styre preget av korrupsjon, maktmisbruk og undertrykking av opposisjonelle.

Blodige protester

Siden april i år har hundretusener gått ut i gatene i protest mot Ortega og hans vanstyre. Unge studenter er blitt skutt og drept. Og en protestmarsj på torsdagen 30.mai omtales nå som «torsdagmassakren». Mikael Wiehes venninne Katia Cardenal, som også har sterke bånd til Norge, var der og så det som skjedde med egne øyne.

– Katia er jo på en turne nå rundt i Europa med støttekonserter til folket i Nicaragua. Hun kontaktet meg og spurte om jeg kunne arrangere en konsert sammen med henne i Stockholm. Men det kunne jeg ikke, for jeg er selv på turne nå, sier Mikael Wiehe.

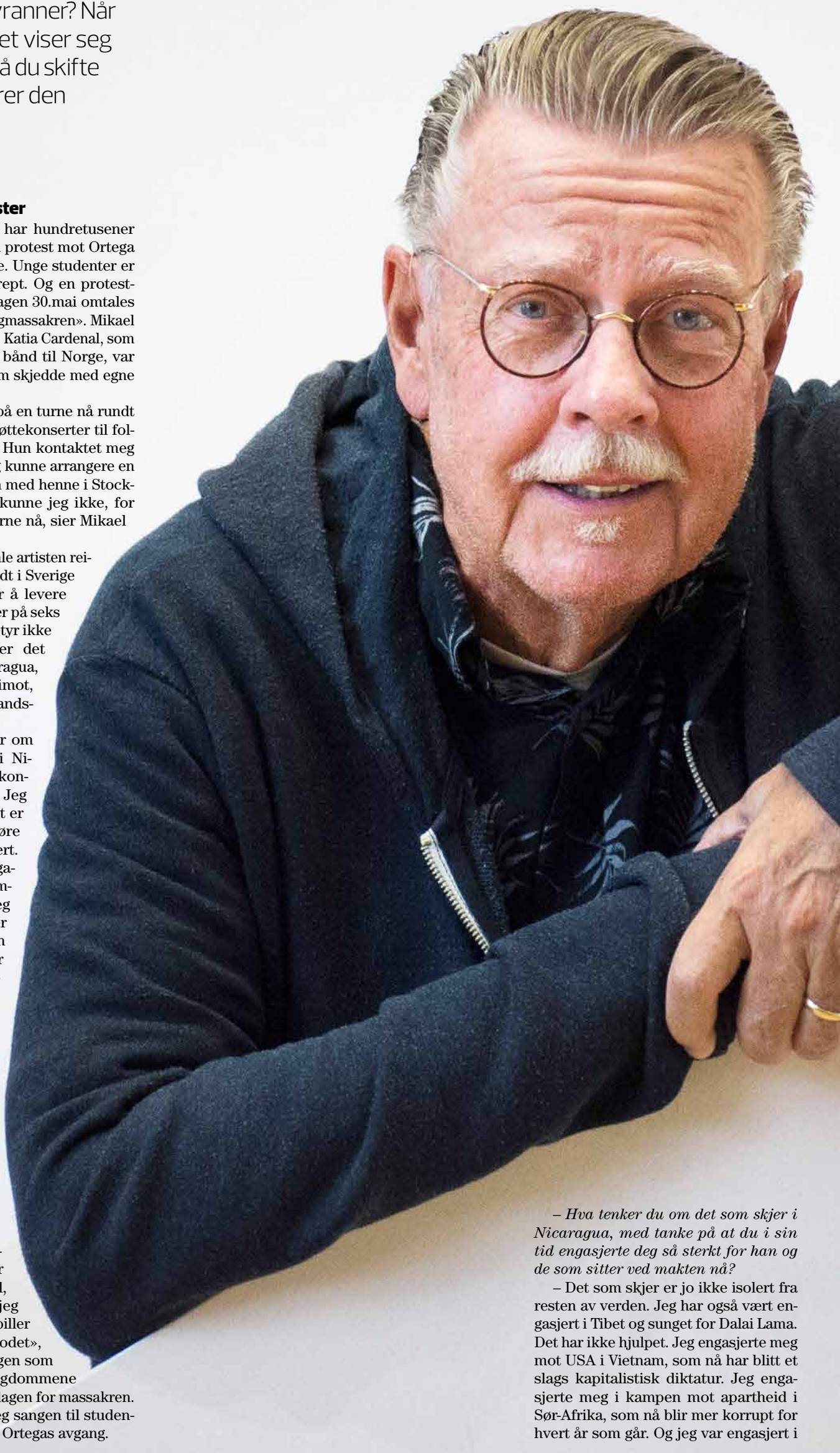
Den 72 år gamle artisten reiser for tiden rundt i Sverige og Danmark for å levere seksten konserter på seks uker. Men det betyr ikke at han ignorerer det som skjer i Nicaragua, snarere tvert imot, sier han til Bistandsaktuelt.

– Jeg snakker om det som skjer i Nicaragua på alle konsertene mine. Jeg syns egentlig dét er bedre enn å gjøre en spesialkonsert. Jeg prøver å engasjere de som kommer for å se meg spille, og det er gjerne flere enn de som kun er spesielt interessert i Nicaragua.

«En sang til modet»

– Hva sier du da til ditt publikum?

– Jeg sier at jeg har stjålet navnet på min neste sang, «Coraje» (som på norsk betyr «mot») fra en nicaraguansk musiker som heter Katia Cardenal, og så forteller jeg om henne. Jeg spiller «En sang till modet», den samme sangen som jeg spilte for ungdommene på Utøya på årsdagen for massakren. Og så tilegner jeg sangen til studentene som krever Ortegas avgang.

– Hva tenker du om det som skjer i Nicaragua, med tanke på at du i sin tid engasjerte deg så sterkt for han og de som sitter ved makten nå?

– Det som skjer er jo ikke isolert fra resten av verden. Jeg har også vært engasjert i Tibet og sunget for Dalai Lama. Det har ikke hjulpet. Jeg engasjerte meg mot USA i Vietnam, som nå har blitt et slags kapitalistisk diktatur. Jeg engasjerte meg i kampen mot apartheid i Sør-Afrika, som nå blir mer korrupt for hvert år som går. Og jeg var engasjert i

«Jeg fikk en flaske rom av Ortega. Den har jeg drukket opp.»

mening for å ha rett

Gamle sanger om igjen

– Hva tenker du om sangene du skrev, for eksempel «Fågel Fenix», og alt håpet som lå i teksten og musikken?

– Fågel Fenix går fint å synges også i dag. Om jeg skrev en sang som hyllet Nicaraguas revolusjon, med Ortega som leder, kan samme sang synges i dag av de som krever hans avgang. Og det var jo ikke bare jeg og Bjørn (Afzelius, red.adm), det var også amerikanske musikere som engasjerte seg mot Contras-styrkene i Nicaragua. Artisten Jackson Browne spilte for eksempel sanger som «Lives at balance» og «My personal revenge», tilegnet Nicaraguas folk. De sangene går det aldeles utmerket å spille i dag.

Narkotisk makt

– Men hvordan vil du forklare det som har skjedd med den store revolusjonshelten fra 70-tallet som i dag sitter som president?

– Makt er et kraftfullt narkotikum som man skal være forsiktig med. Det gjelder både Ortega, Mugabe og den gamle fagforeningslederen i Sør-Afrika, Ramaphosa, som ble milliardær og nå også president. Det gjelder mange.

– Ja, dette med makten er mitt svar på det spørsmålet. Man kan

på et vis forstå det. Du har kjempet mot et diktatur, du har kanskje sittet fengslet og blitt torturert, og du har sett kamerater bli slått ihjel. Og så kommer du til makten og blir på en måte fartsblind.

– Fartsblind?

– Ja. Og om man ikke har et sterkt demokrati – og det har man jo ikke, for man overtar en diktatorisk struktur – så stoler man på støtten fra kameratene. Og det er i blant ganske udemokratisk. Ortega og Mugabe tenker nok at «jeg har jo ofret livet for folkets skyld. Kom ikke her og si at jeg har gjort noe feil».

Det eneste «motkraften» er et fungerende demokrati, mener Mikael Wiehe. Og det handler ikke bare om «valg hvert fjerde eller femte år», men også om fungerende fagforeninger, et fritt sivilsamfunn, ytringsfrihet og andre områder i samfunnet der folket deltar, understreker han videre.

Fikk en flaske rom

– Ortega ble valgt igjen i 2006, 2011 og 2016. Han allierte seg med kirken og arbeidsgiverne, og da ble deler av sandinistbevegelsen skilt ut, splittet. Han holdt seg til de som støttet han, de han fortsatt stolte på.

– Man kan forstå det, men man behøver ikke akseptere det. Som sagt, jeg støtter fortsatt Nicaraguas folk, frihet og demokrati. Men nå har jeg ikke Ortega på min side lenger.

– Har du noen gang møtt han personlig?

– Ja, jeg møtte Ortega da han var i Sverige i begynnelsen av 80-tallet, på Folkets Hus i Stockholm. Det var et veldig kort møte. Han hadde nettopp seiret i en revolusjon og skulle treffe Oluf Palme. De skulle diskutere økonomisk bistand til Nicaragua, forteller

den svenske artisten.

– Jeg fikk en flaske rom av han. Den har jeg drukket opp. Men jeg bruker fortsatt flasken til å vanne planter i leiligheten min, legger Mikael Wiehe til med en litt rusten latter.

– Var han karismatisk?

– Jeg syns ikke det. Jeg har kun truffet tre personer med en helt spesiell karisma.

– Og det er...?

– Harry Belafonte. Nelson Mandela. Olof Palme. Og Jane Fonda.

– Det var fire, det.

– Ja, haha. Fire personer. Og de hadde den sterke fysiske utstrålingen og tilstedeværelsen, noe du ikke engang kan se på TV. Du bare føler spenningsfeltet når de er i rommet. Daniel Ortega hadde ikke det da jeg møtte han.

– Men hva tenkte du om han på den tiden?

– Vi så på oss selv som en del av en større kamp som pågikk over hele verden, mot imperialismen, kapitalismen og fascismen. Og han førte an, han var en del av den kampen. Det var jeg også på mitt nivå, et lavere nivå, kan man si. Vi gjorde det vi kunne for å støtte de vi så på som våre kamerater, og det er klart vi beundret Daniel Ortega som hadde styrt et diktatur.

– Vanskelig å skifte mening

– Men som sagt, for å beholde standpunkt må man av og til endre mening. Det er ikke alltid så lett. Det fins gammelkommunistere som fortsatt støtter Stalin, som aldri har skiftet mening, og som uten at de selv har merket det har havnet på feil side. Det kan man også forstå, hvis man har brukt et helt liv på å kjempe for en sak. Det er ikke så lett å bytte foten man står på, sier visesangeren. Og fortsetter:

– Jeg tror det var sju, eller kanskje ni, av kommandantene som kjempet side om side med Ortega og bidro til å felle Somoza. De mente etter hvert at sandinismen tok feil retning og meldte seg ut. Jeg er full av beundring for de som har styrke til å endre seg.

– Uansett, personlig støtter jeg fortsatt det nicaraguanske folket, og det sør-afrikanske folket og folket i Tibet! ■

Zimabwes frigjøring, der Mugabe var en frigjøringshelt. Han ble en diktator. Det samme har skjedd med Daniel Ortega.

– Man skulle kunne tenke at mitt liv må være uten mening. Men jeg tenker ikke sånn.

– Hva tenker du i stedet?

– Man kan ikke være ansvarlig for det som skjer i fremtiden. Det vi kjempet for var Nicaraguas folk mot den USA-støttede Contras-invasjonen, på samme måte som vi gikk imot invasjonen i Afghanistan og Irak. Vi hadde rett da vi gikk til aksjon, i situasjonen slik den var da. Men som forfatteren Jan Myrdal sa: «En gang iblant må man skifte mening, for å beholde sitt standpunkt».

Meninger

Kaptein Khans enorme oppgave

Den antakelig mest kjente nålevende pakistaner er nettopp blitt tatt i ed som landets statsminister. Oppgaven den tidligere cricket-stjernen påtar seg er formidabel. **Av Laila Bokhari**

Imran Khan skal være regjeringssjef i et land med rundt 200 millioner innbyggere, et land preget av stadige kriser, det være seg politiske eller økonomiske, naturkatastrofer eller sikkerhetsmessige utfordringer. Et land som gjennom sin relativt unge historie muligens har opplevd flere militærkupp enn noe annet.

Nesten enhver pakistaner har hatt ham som forbilde. I hvert fall de som vokste opp på 1980- og 90-tallet. Som kaptein for landslaget i cricket ledet han Pakistan til VM-seier i 1992. Og slikt blir man jo legende av i dette landet.

Elsket av den vanlige mann

Tjue år har det tatt ham. Etter en fenomenal karriere som cricketspiller og senere som internasjonal «playboy», kom han inn i politikken som en total novise på slutten av 1990-tallet. Rikmannssønnen fra Lahore entret den politiske arenaen med storm, «gata» elsket ham, han var allerede en stjerne og surfet på legendestatusen.

Media elsket hans direkte tale og uredde opptreden, og dette skapte en bølge av entusiasme og håp om forandring i et land preget av svakt demokrati og nepotisme. Da han dannet sitt eget parti «Tehreek-e-Insaf», Pakistans bevegelse for rettferdighet (PTI), var det flere markante politikere som skiftet parti og ble med Khan.

«Rettferdighet» har vært et nøkkelord for politikeren Imran Khan. Veien har imidlertid ikke vært enkel. Og hans vinglete alliansebygging – med stadige nye allianser, fra religiøse mullaer til nå det militære etablissementet – har overrasket flere.

Endringene i hans egen politiske profil har også overrasket, fra en tilsynelatende liberal og vestlig livsstil til en mer og mer religiøs og

anti-vestlig personlig overbevisning. Hans tredje ekteskap med sin egen religiøse mentor, en kvinne i heldekende klær, står i sterk kontrast til historiene som florerer om ham fra nattelivet i London.

Han har vært tålmodig i sin politiske ambisjon. I 2002 ble han valgt inn i nasjonalforsamlingen som eneste representant for sitt parti – og det var ikke før ved valget i 2013 at partiet plutselig fikk en voldsom vind i seilene. PTI var blitt en aktør å regne med. Hans strategi har blant annet vært folkemøter og gatesamlinger – med tusenvis av deltakere.

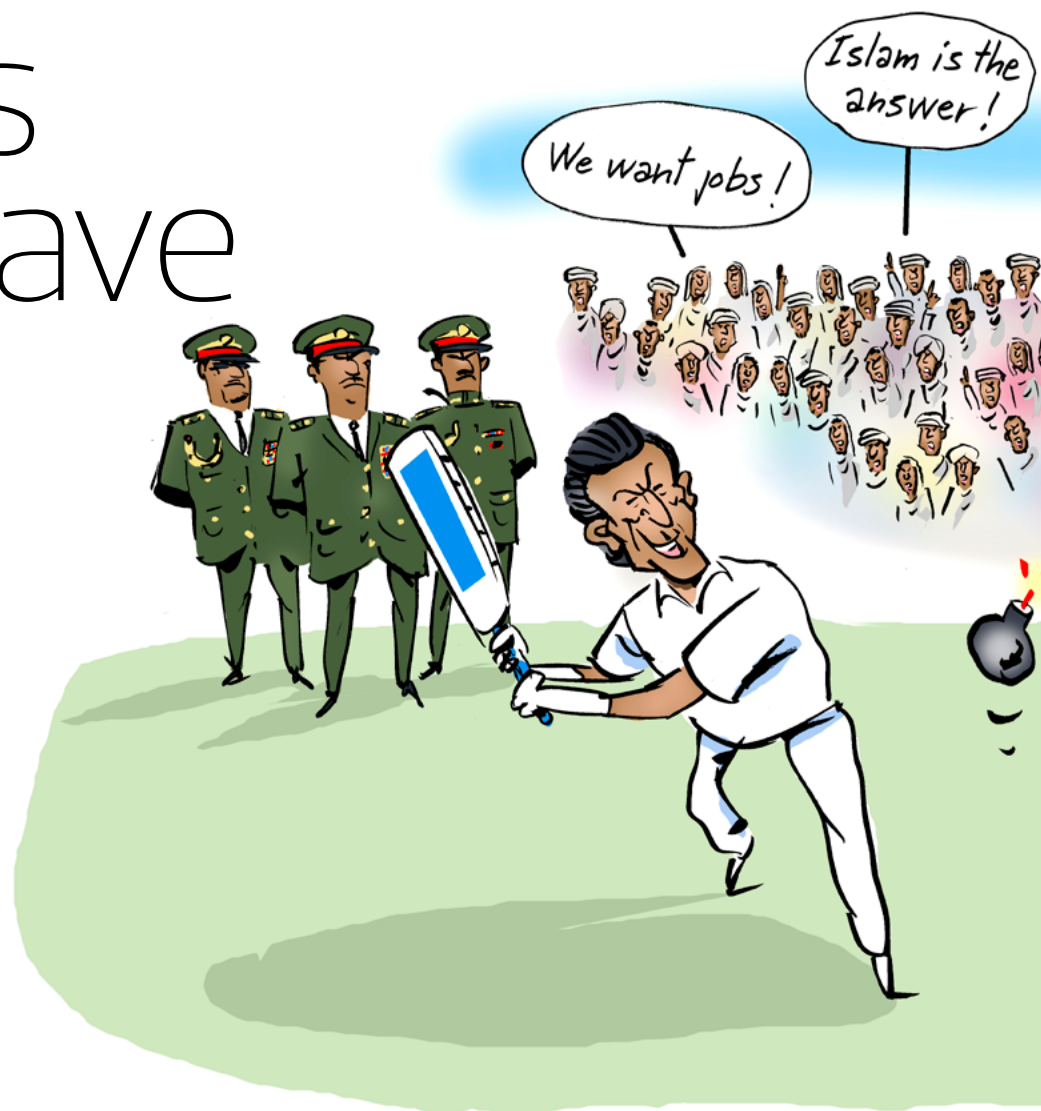
Khan gikk til valgkampen 2018 med løfte om å skape et nytt Pakistan, «Naya Pakistan». Han lovet å gjøre en slutt på all korrupsjon, få bukt med all nepotisme og få slutt på familiodynamistene i politikken.

Det siste har han greid. I hvert fall har han «kortslettet» dynasti-rekken. Sharif-brødrene og Bhutto-klanen, de to familiene som har definert pakistansk politikk i flere tiår, er midlertidig skjøvet til side.

Yes, we Khan!

Det Pakistan trenger nå er modige prioriteringer og omfattende løsninger. Hvilken plan den nye statsministeren har for å løse de dyptgripende krisene i landet er fortsatt uvisst. Som politiker har Khans meninger vært både diffuse og skiftende. I møte med ham virker han litt overfladisk, arrogant og selvopptatt – en kvinnebedærer med en naiv tro på forandring. Enkle løsninger på kompliserte samfunnsproblemer er hans spesialitet.

Av enkelte blir han sett på som en blanding av Obama (ny vind) og Trump (populist, direkte og anti-autoritær). Det er desillusjonerte

pakistanere som har stemt Khan og PTI frem; den urbane middelklasse og den yngre garde. For mange av de som er lei av en politisk elite domineret av familiodynamistier, representerer Khan en ny mulighet.

En islamsk velferdsstat?

Erfarne kommentatorer spekulerer allerede i hvor lenge han vil vare. Hvor mange kameler må han svelge og hvor prinsippfast vil han fortsatt kunne være når han ser «det store bildet»?

Den største utfordringen er økonomien. Pakistan går med underskudd, landet importerer tre fjerdedeler av energiforbruket, og valutaen er i fritt fall. Bistandsrestriksjoner er allerede innført fra USA, og Pakistan ble nylig

satt på FATF-listen, en internasjonal terrorfinansieringsliste. Det siste vil ha negative følger for internasjonal økonomisk bistand, støtte og samarbeid.

Landets nye leder har flere ganger uttalt at drømmen er å skape en islamsk velferdsstat, etter skandinavisk modell. Han har lovet å øke utdannings- og helsebudsjettene – og flere jobber til de unge. Dette vil kreve store omveltninger, noe som også kan skape uvenner.

Militærets støtte

Pakistanske kommentatorer hevder at ingen vinner et pakistansk valg uten en eller annen form for støtte fra militæret, og/eller etterretningstjenesten, ISI.

En av de mest interessante alliansene Khan har inngått er med det pakistanske militæret. De har støttet hans kandidatur åpenlyst. Dette sikret ham trolig seieren, men det er også et tydelig tegn på valgfusk, mener opposisjonspartiene til Bhutto og Sharif (PPP og PML-N).

«Landets nye leder har sagt at han vil skape en islamsk velferdsstat, etter skandinavisk modell.

Månedens
spatist

Liv Tønnessen

Gry Larsen

Laila Bokhari

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

■ DEBATT

Hvilke skolebarn kommer og hvilke sitter i fengsel?

Når skolene begynner igjen i Øst-Jerusalem i høst er lærerne spente på hvilke elever som sitter i fengsel, skriver Siri Wahl-Olsen som deltar i Det økumeniske ledsagerprogrammet for Palestina og Israel.

■ DEBATT

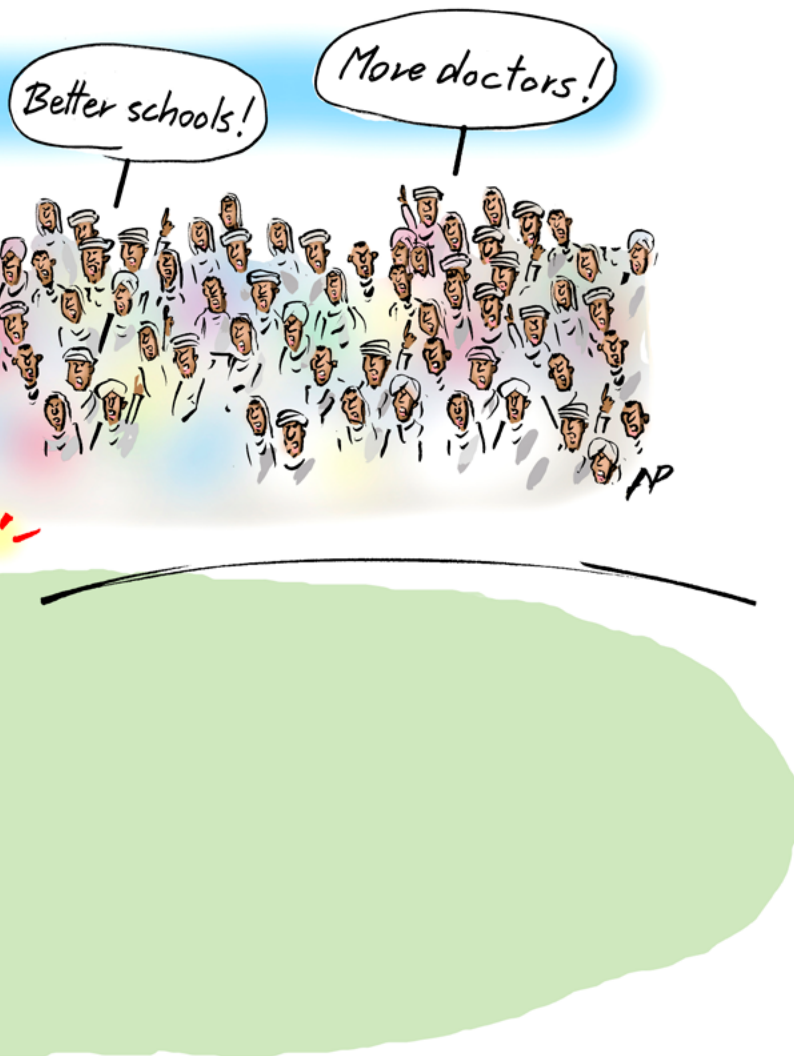
Halvgodt ved halvgått

Det er to år siden regjeringen lanserte handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks og utviklingspolitikken. Gode resultater på noen områder skjemmes av handlingslammelse på andre, skriver Gro Lindstad daglig leder i FOKUS.

■ DEBATT

Kontantstøtte er ingen garanti mot svindel

Kontantstøtte kan ha mange fordeler framfor annen bistand, men at kontantstøtten reduserer korrupsjon er nok en sannhet med modifikasjoner, skriver Gro Skaaren-Fystro i Transparency International Norge.

Enkelte har sagt at det kommer til å bli en kamp mellom «våpnene og bøkene». En sårt tiltrengt økning i utdanningsbudsjettet vil kunne gå utover andre områder – også militæret. Her kan den første striden ligge. Hvor sterk og prinsipiell vil Khan vise seg å være? Og hvor lenge vil han ha militærets støtte?

USA-relasjoner

Khan har kritisert USAs engasjement i regionen gjennom hele sin politiske karriere. Det kom derfor ikke som noen overraskelse da han nylig uttalte at USA vil være «en venn i fredstid, men ikke i krigstid».

Under valgkampen rettet han sterk kritikk mot amerikanernes bruk av droner på pakistansk jord i jakten på terrorister. «Pakistan skal ikke la seg diktere av andre. Tapene har allerede vært for store», sa han. Landet får ingenting igjen for sitt forhold til USA, ifølge Khan. Hvordan dette forholdet vil utvikle seg gjenstår å se.

Med seg på laget har han den erfarne utenrikspolitikeren, Shah

Mehmood Qureshi. Utenriksminister Qureshi har vært nestleder i partiet siden 2011, og har tidligere vært utenriksminister også under Det pakistanske folkepartiet (PPP).

Det er kun andre gang i Pakistans historie at en maktovergang har skjedd på demokratisk vis. Mens enkelte er optimistiske, ser andre på den siste valgkampen som en av de mest skitne og voldelige landet har opplevd.

Opposisjonen ropte «valgfuske» før valgdagen var omme, kritikken av opptellingen var høylytt, men har stillet. Det er kapteinen og cricketspilleren med den sagnomsuste ballteknikken som nå spiller. Mange – deriblant mange pakistanere i utlandet – mener han nå bør få en reell sjanse, samme hvor blåøyd og uerfaren den nye statsministeren er.

Og kanskje er dette muligheten som dette landet trenger, der lite annet ser ut til å ha virket? Kanskje det er nettopp nye dynamiske ledere, uten noen politisk historie som kan skape forandring – og en tro på fremtiden som dette landet så sår trenger? ■

Sett fra sør av OluTimehin Adegbeye

Enslig kvinne vil leie bolig? Uanstendig!

EN UNG SELVSTENDIG KVINNE vil gjerne ha en egen leilighet. En dør å låse bak seg. I en fersk artikkel for BBC beskriver Abigail Ony Nwaohuocha hvilke vanskeligheter unge og ugifte kvinner fra middelklassen står overfor hvis de vil bo alene i leide leiligheter i byen.

I de fleste urbane områder i Nigeria blir leie betalt på årsbasis. Dette kan innimellom utgjøre så mye som 60 prosent av leietakerens disponible inntekt.

Artikkelen beskriver tre unge kvinner. De har alle tre måttet forholde seg til sexistiske og paternalistiske utleiere, og har møtt omtrent samme type holdninger. Kvinnene blir avvist som leietakere, fordi man ikke tror at de kan tjene nok penger til å betale leien. Holdningen er at de må ha økonomisk støtte fra menn, det være seg ektemenn, kjærester eller «sponsorer».

I BBC-artikkelen blir en av utleierne sitert. Han mener at kvinner har mindre penger enn menn, de er også upålitelige og vil derfor får problemer med å fornye leieavtalen ved årets slutt. De andre utleierne – i all hovedsak mannlige – sa ganske enkelt at kvinner var uønsket som leietakere, uansett om de kunne betale eller ikke. Dette fordi ugifte kvinner er å anse som «uanstendige» eller «prostituerte».

HOLDNINGENE ER TYPISKE for den fiendtligheten mot kvinner som råder i det mannsdominerte Nigeria. Det nigerianske samfunnet, ihvertfall på overflaten, er stort sett ultra-religiøst med ekstremt konservative og patriarkalske normer. Mange nigerianere er dypt sexistiske og lider av en forakt for kvinner. De klarer ikke å anerkjenne eller respektere kvinners menneskeverd dersom de ikke er i sosial eller fysisk nærhet til en mann som kan «kreve eierskap» til dem; en far, en bror eller best av alt; en ektemann.

Mange millioner nigerianere mener at ekteskapet ikke bare er en viktig hendelse i livet, men også *et grunnleggende system for ansvar, respekt og an-*

stendighet. Dette gjelder i sin alminnelighet, men spesielt for kvinner.

Den sosiale forventningen om et ekteskap med en mann, helst når eller før man er i en alder av 25 år – er en tung byrde for unge nigerianske kvinner. Dette «påbudet» påvirker alle sider av kvinnelivet og er noe nigerianske kvinner må innrette seg etter. Nigerianske jenter blir forberedt til heterofile ekteskap fra meget ung alder, inkludert de jentene som er i tvil om egen seksuell legning.

Kvinner som forblir ugift etter midten av tjuetårene må tåle mye hets og uverdighet. Den bevisste diskrimineringen som ugifte middelklassekvinner blir utsatt for når de prøver å leie en leilighet, er en manifestasjon av denne typen nigeriansk kvinneforakt.

Å KUNNE KONTROLLERE kvinners liv, gjennom regulering av deres sosiale og seksuelle liv, er avgjørende for å opprettholde nigerianernes følelse av orden og anseelse.

Kvinneforakt er vanlig i det nigerianske samfunnet, for eksempel ved trakassering og overgrep på arbeidsplassen. Denne typen overlast er ansett som bagatellmessig, og noe man må tåle. Det anses som «en del av det å være kvinne». Grovere typer vold forekommer også i vanlige jobbsammenhenger. Det kan være seksuelle overgrep eller krav om sex i bytte for en jobb, fremmelse eller posisjon, selv om kvinnene ofte allerede er kvalifisert til jobbene i utgangspunktet.

Det faktum at middelklassekvinner må presentere seg selv som *tilhørende en ektemann* for å få anledning til å leie en leilighet, betalt av deres egne lommer, er således bare «toppen av isfjellet». ■

«Trakassering og overgrep er vanlig. Det anses som «en del av det å være kvinne».

Øyvind Eggen

I denne spalten ytrer fire samfunnsdebattanter seg om globale spørsmål. Laila Bokhari er for tiden tilknyttet Harvard Kennedy School of Government. Hun er tidligere forsker ved NUPI og statssekretær for Høyre.

Foto: Espen Røst

36 Portrett

Dyrlegen som skal prate Norge inn i Sikkerhetsrådet

Arild Øyen er diplomaten som fikk Joshua French ut av Kongo. Nå har han fått et nytt oppdrag for Norge. Det er enda vanskeligere.

Av Martin Skjæraasen (tekst) og Espen Røst (foto)

— **D**a Yoweri Museveni fant ut at jeg var utdannet veterinær, tok han meg i hånda og sa...

Arild Øyen lener seg fremover. Historien om hans første møte med Ugandas president har inneholdt småfly, opprørere og nattlige oppringninger fra korrupte generaler. Nå kommer finalen:

– «Du er den første diplomaten jeg har møtt som kan noe nyttig!»

72-åringen ler så tårene triller, selv om han har fortalt historien mange ganger i det siste. Diplomaten med 40 års fartstid i Afrika, mannen som løste Kongo-saken, er nemlig hyrt inn for et siste oppdrag.

Han skal sanke nok stemmer til at Norge får et sete i FNs sikkerhetsråd om to år. Og for å overbevise afrikanerne om at vi er plassen verdig, er det lite som slår en god fortelling om Ugandas president.

– Selv om han er kontroversiell og provoserende, har jo Museveni en viss respekt blant andre afrikanske ledere. Og denne historien går rett hjem!

Skittkasting på Madagaskar

Det er egentlig et paradoks at Øyen er blitt Norges mann i Afrika, for dyrlegen fra Kråkstad i Akershus hadde aldri planer om å jobbe utenlands. Men da Norad på slutten av 70-tallet etterlyste dyrleger til et melkeku-prosjekt på Madagaskar, våknet eventyrlysten.

Øyen søkte permisjon fra distriktsveterinærjobben i Finnmark og tok med familien til et land han knapt hadde hørt om.

– Jeg mistrivdes fra første stund, innrømmer Øyen.

Tørketiden i Vakinankaratra-provinsen nærmet seg slutten, det var kaldt og trist, og den første personen de møtte kastet avføring på dem.

– Madagaskar førte en ytterliggående marxistisk politikk, og jeg trodde dette var et målrettet angrep fra øverste politisk hold.

Slik var det heldigvis ikke. Misjonærene hadde gitt nordmenn et godt rykte på Madagaskar, og småbøndene satte pris på kunstgjødselen Norge leverte som en del av bistanden. Skittkasteren viste seg å være et psykotisk unntak, og familien Øyen fant seg etter hvert godt til rette. Via jobben ble han kjent med landbruksministeren, og snart spilte han fotball med hele regjeringen.

Dyrlegen var i ferd med å bli en diplomat, på godt og vondt. Da Øyen

ringte hjem og skrøt av løfterike toppmøter til prosjektleder Sverre Utne i Norad, ble han satt på plass.

Utne sa: «Glem dette diplomatiske flåseriet. Det eneste som teller nå, er at mjølka spruter i alle bøtter i hele Vakinankaratra!»

Formanningen er blitt stående igjen som Øyens mantra.

Krise i Kenya

Etter ti år på Madagaskar gikk turen til Kenya, men oppholdet der ble vesentlig kortere. President Daniel Arap Moi var forbannet fordi Norge støttet opposisjonspolitikker Koigi Wa Wamwere, og norske diplomater fikk plutselig beskjeden: Dere har 24 timer på å forlate landet!

Øyen hentet barna på skolen og ba dem pakke sakene sine.

– Det var en veldig tung dag, men jeg var ikke overrasket. Jeg visste jo hvordan afrikanske land reagerte på en pekefinger utenfra, sier han.

Selv om Wamwere-saken var helt spesiell, mener Øyen at mange «profesjonelle diplomater» mangler ydmykhet og historisk forståelse for vertskaps utfordringer.

– Jeg pleier å si at avkolonialiseringen ikke er knirkefri. Selv om dagens ledere ikke skal fritas for ansvar, var mange av disse landene under europeisk styre i 500 år! utbryter han.

Selv har veterinæren aldri sett på seg selv som en «profesjonell diplomat». Han kjørte bulkete pickuper, sendte matpakke med barna og hadde med familien på audiens.

Han spilte tennis med «ubetydelige» ambassadører og fikk venner som mange kolleger skygget unna. Deriblant Salim Saleh, president Musevenis korrupsjonsanklagede bror.

– Det er jobben min. Om man er hundre prosent «moralisk» og korrekt på alle mulige måter, så får man ikke gjort noe som diplomat, sier Øyen og forteller om da Saleh sendte sine soldater for å hente ut en norsk misjonær som satt fast i Kongo.

– Går det bra, så er det OK. Går det dårlig, da sitter du i klistretet.

Musevenis kuvending

Hadde det ikke vært for Saleh, hadde Øyen heller ikke fått innpass hos en av Afrikas mektigste menn. Etter det første møtet med Museveni, ble han stamgjest på på gården hans. Her satt de under en parasoll og så på kuer i timevis.

Museveni kunne spørre om hvor-

HVEM?

Arild Retvedt Øyen (72)

HVA: Utdannet veterinær. Jobbet ti år på Madagaskar for Norad og Verdens matvareprogram. Ambassadør i Uganda, Angola og Algerie.

HVORFOR?

Driver valgkamp for å sikre Norge et sete i Sikkerhetsrådet (i 2021–22).

«Da Museveni skjønnte jeg var den første diplomaten jeg har møtt»

Arild Øyen om møtet med Ugandas president

dan melka ble til i kua, og Øyen forklarte. Andre ganger måtte dyrlegen løpe etter kyrne for å vise hvordan de kunne veies ved hjelp av målebånd.

– Presidenten hadde ingen vekt og klagde over at kjøttgrossistene lurte ham, humrer Øyen.

– *Ble dere venner?*

– Nei, det var et profesjonelt forhold. Disse ku-greiene var jo for å bygge et tillitsforhold til den dagen det skulle dukke opp viktigere ting.

Og den dagen kom. I 1998 invaderte Uganda nabolandet Kongo, stikk i strid med Folkeretten. Norge satt i Sikkerhetsrådet og Øyen måtte forklare Museveni hvor ødeleggende krigen var for landet hans.

Bistand ble fryst, hæren gikk i oppløsning. Og militært suverene Rwanda, som kriget mot Uganda inne i Kongo, hadde bedt Øyen viderefremme følgende: «Om Museveni ville ha mer juling, så var det bare å komme!».

– Han var ikke *happy* for budskapet mitt, minnes Øyen.

– Museveni mente at invasjonen var nødvendig for å forhindre et nytt folkmord, men ga seg da jeg la dette frem for ham. To dager senere beordret han retrett.

Mareritt i Algerie

Men oftest er de bilaterale forholdene Øyen pleier, preget av «sammenfallende interesser». Da Kongos sikkerhetssjef i 2009 ringte og fortalte at to nordmenn satt fengslet i Kisangani, var begge enige om at saken burde få en rask løsning.

Norge ville aldri betale en krone i løsepenger, og om det skulle gå dårlig med fangene, ville det være elendig reklame for Kongo.

– Jeg trengte ingen instruks for å forklare vedkommende at det aldri ville komme noe annet enn ubehageligheter ut av denne saken, sier Øyen.

Mens rettsaken mot Tjostolv Moland og Joshua French gikk sin gang, overtok Øyen ambassaden i Algerie. Her, på sin siste stasjon, opplevde han

Her, på Bakker gård i Kråkstad, vokste Arild Øyen opp. Faren jobbet i butikk og moren var hjemme med de fire barna. Folk som kjenner ham, tror oppveksten formet Øyen til en jordnær pragmatiker. Det er det ikke alle diplomater som er.

veterinær, sa han: Du er som kan noe nyttig.▶▶

marerittet.

– En morgen ringte en venn og fortalte at han sitter fanget med dynamitt rundt kroppen. Det var helt uvirkelig, sier Øyen lavt.

De tre dagene Statoil-anlegget i In Amenas var beleiret av terrorister, var de verste i karrieren hans.

38 gisler ble drept da sikkerhetsstyrker stormet anlegget. Fem var nordmenn.

French dro, Øyen ble

Året etter pensjonerte Arild Øyen seg. Han flyttet tilbake til Bakker gård. Byttet ut pensko og dress med crocks og en gammel jakke fra brukmarkedet i Kampala.

Det ble mer tid til jazz, bærplukking og skravling med barna. Daglige utvekslet de franske filmreplikker og historier om kassadamer og bussjåfører de hadde fått til å le. «Daymaking», kaller de det. «To make someone's day».

Så, sensommeren 2015, spurte

utenriksminister Børge Brende om Øyen kunne ta en titt på Kongo-saken.

– Jeg trodde jeg skulle bruke to måneder på å lage en rapport, sier Øyen.

Diplomaten reiste i skyttel mellom Kråkstad og Kinshasa for å forhandle med gamle bekjente. To måneder ble til to år.

– Jeg visste at de måtte sitte en del år i fengsel. Det var innenrikspolitisk umulig å sende disse gutta til Norge bare fordi Norge ønsket det.

Til slutt gikk president Joseph Kabila med på å utlevere nordmannen, og etter noen nervepirrende timer lettet ambulanselyet med French. Arild Øyen ble igjen for å takke kongolenserne for samarbeidet.

Siste oppdrag

Nå gjenstår ett siste oppdrag for Arild Øyen, det kanskje vanskeligste han har fått. Om to år er det valg i FNs sikkerhetsråd, og Norge kjemper mot Canada og Irland om to ledige plasser. Tre nesten likesinnede land i usedvan-

lig tøff konkurranse.

– Skal vi vinne det setet, *må* vi ha de afrikanske stemmene, slår diplomaten fast.

De skal han være med å sanke, i tett samarbeid ambassader, FN-delegasjoner og politisk ledelse. Frem mot avstemmingen i 2020 skal han pendle til sine gamle arbeidsplasser for å drive valgkamp. Neste stopp er Rwanda, hvor det er gorilladåp og et landbruks-toppmøte med viktige personer til stede. Der ber Øyen om møter på det nivået landene finner passende.

– Det er det de som bestemmer. Det er jo ikke sånn at ministre sitter hele året og venter på en forespørsel fra en norsk utsending. De har andre ting å gjøre, sier han.

På møtene trekker Øyen frem hvilke interesser Norge og det aktuelle landet har til felles, akkurat som han gjorde i Kongo-saken.

– Og så ber jeg dem om råd; «hva skal til for at Norge får deres stemme?»

– Og da svarer de...?

Arild Øyen tenker seg om et øyeblikk før han forteller om den afrikanske FN-ambassadøren som sa: «Arild, du må bare reise rundt og fortelle historier. Afrikanere elsker jo historier!». Som fortellingen om første gang han møtte Museveni.

– Eller den om mjølkespanna i Vakinankaratra ...

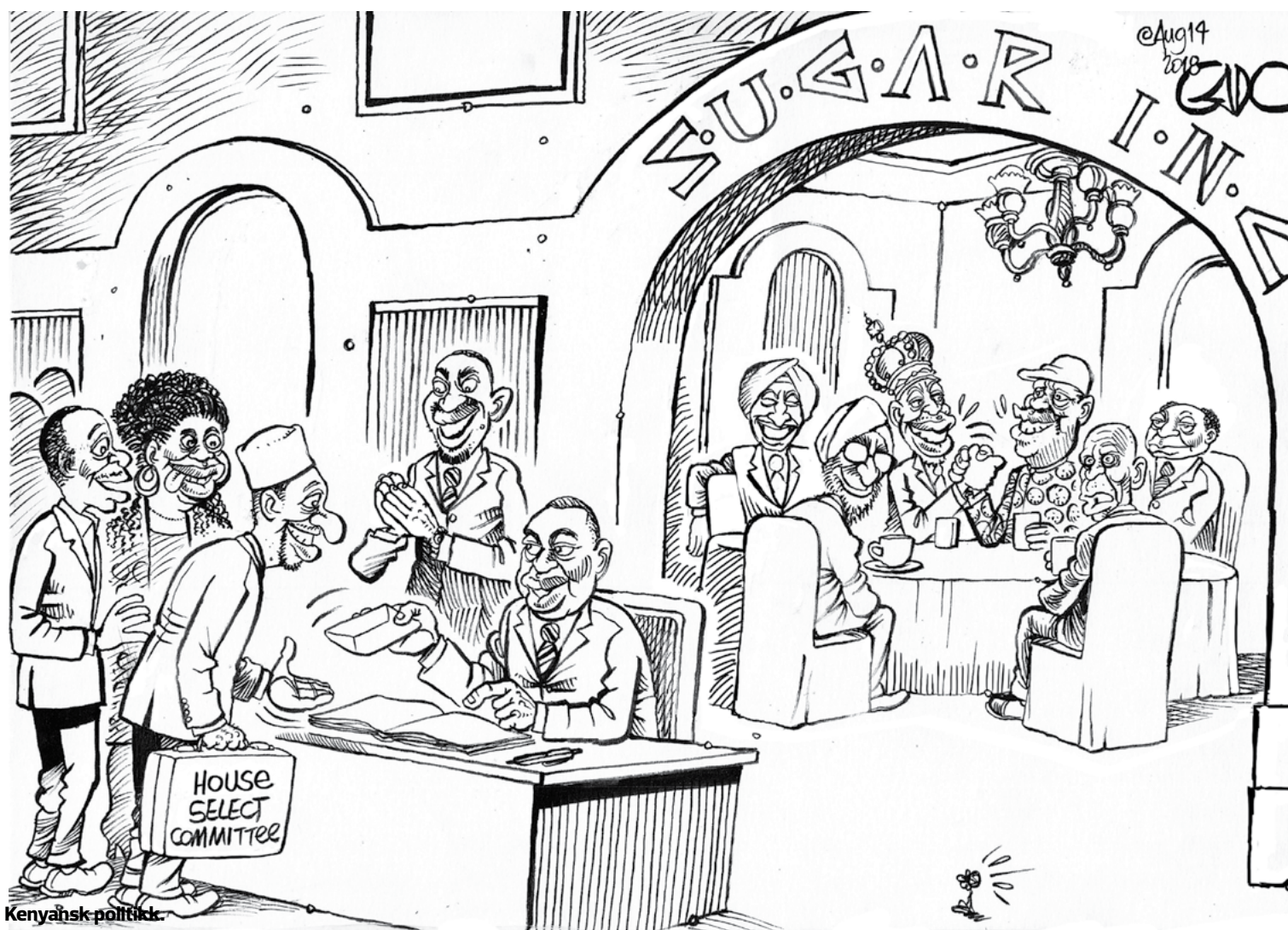
Den gamle dyrlegen blir blank i øynene. Tankene går tilbake til Madagaskar og Sverre Utne, Norad-kollegaen som minnet ham på hvorfor han var i Afrika.

– Han spurte meg ofte: «Hva har du gjort for å skape utvikling i dag?» Og slik har jeg tenkt siden. «Hva har jeg gjort for å løse Kongo-saken i dag?» «Hva har jeg gjort for å få Norge inn i Sikkerhetsrådet i dag?» sier Arild Øyen etter lang stillhet.

– Men jeg har ikke alltid noe godt svar. ■

Les en lengre versjon av intervjuet på bistandsaktuelt.no

38 Bakerst

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere.

Hva i all verden?

Av Ba-Musa Ceesay

EKSPERTNØTTER

- 1 Hvem er Issaias Afewerki?
- 2 Hvilket hav er Sargassohavet en del av?
- 3 Hva heter hovedstaden i Kapp Verde?

Foto: Norrfund

- 1 Hvem er dette?
- 2 Hva er en sviske?
- 3 Hva heter det svenske motstykket til Norad?
- 4 Hvilke offisielle språk er det i India?
- 5 Hvor mange afrikanske lag var med i fotball-VM i Russland?
- 6 Hvilket land er størst (flateinnhold) av Norge og Thailand?
- 7 Hvilken gate i London er kjent som avisgaten?
- 8 Hvilken planet blir kalt «den røde planeten»?
- 9 Kan du nevne et år Mohammed, islams grunnlegger, levde?
- 10 I hvilken by har flyselskapet Ryanair sin hovedbase?
- 11 En stor ørken dekker deler av nord-Kina og Mongolia. Hva heter den?
- 12 Hva heter generalsekretæren i Norges Røde Kors?
- 13 Hvilket år ble FN etablert?
- 14 Hva het sauen som var et resultat av den første vellykkede kloning av et pattedyr?
- 15 I 1908 fikk en svart bokser for første gang lov til å kjempe om verdensmestertittelen. Han vant lett. Hva het han?
- 16 Hvilket land hører Páskeøya til?
- 17 Kina har igangsatt et gigantisk globalt infrastrukturprosjekt. Hva heter det (på engelsk)?
- 18 Religionen shinto kommer fra hvilket land?
- 19 Var Mosambik en fransk, engelsk eller portugisisk koloni?
- 20 Hvor mange strenger har en ukulele?

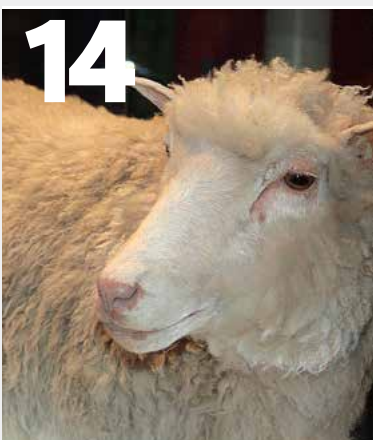

Foto: Wikipedia

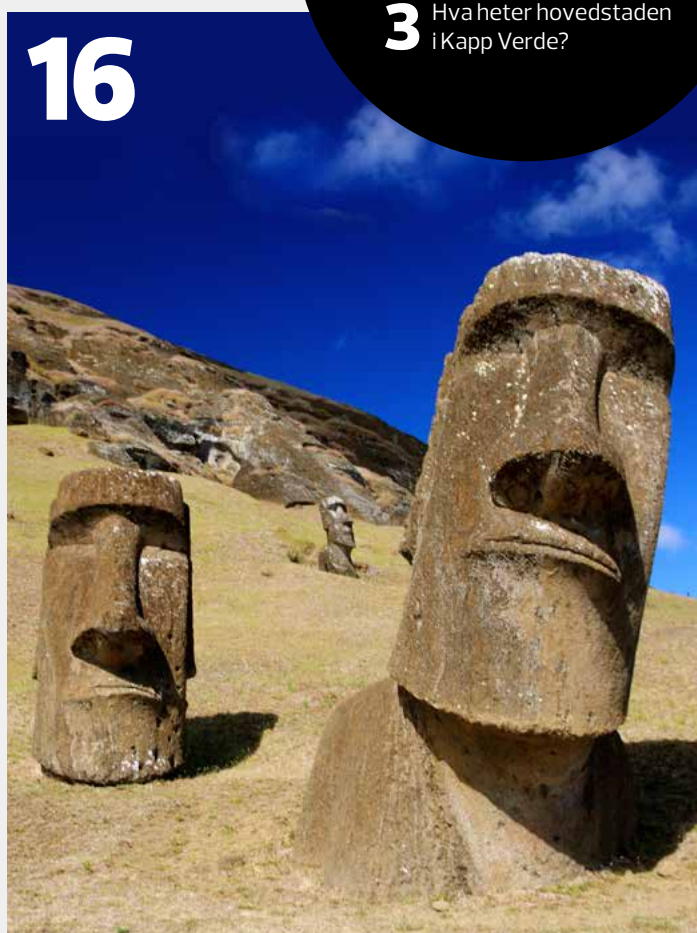

Foto: Wikipedia

3500*

**ABONNERER PÅ VÅRT
NYHETSBRREV PÅ E-POST**

* Antall abonnenter per 1. september 2018.

Nytt om navn Har du skiftet jobb? Send en melding og bilde til baktuelt@gmail.com.

Mads H. Almaas har begynt som ny programdirektør i Plan International Norge. Han kommer fra stillingen som Emergency Response Director i Flyktninghjelpen. Før dette var han blant annet seksjonsleder for Asia og landdirektør i Libanon. Før Flyktninghjelpen jobbet han i Norsk Folkehjelp (1994–2006), blant annet med ansvar for Balkan, Sør-Sudan og Somalia. Almaas har studier fra Høgskolen i Oslo (nå Oslo Met) innen utvikling og media, og BI.

Hilde Nylén er ny administrasjonsleder i FN-sambandet. Hun kommer fra stillingen som generalsekretær i Nei til EU. Nylén har også vært aktiv i Attac og Norges sosiale forum i flere år, og hatt flere verv i fagbevegelsen, både i Fellesforbundet, Handel og kontor, og LO. I tillegg til jobben som generalsekretær i Nei til EU, har Nylén også jobbet med valg gjennomføring og hatt ansvar for politisk sekretariat i Vestre Toten kommune.

Direktør **Kjetil Magne Kiplesund** ved Nordic Medical Center i Addis Abeba er utnevnt til Ridder av St. Olavs orden, 1. klasse. Han er spesialist i generell kirurgi og karkirurgi. Han har jobbet ved Stavanger Universitets-sykehus i flere år fram til 2008.

Jan Thomas Odegard (49) er ny daglig leder i Utviklingsfondet. Han begynner i stillingen 1. oktober i år. Han har hovedfag i utviklingsorientert samfunnsgeografi. Odegard har vært generalsekretær i Norges Naturvernforbund, program- og policykoordinator i Regnskogfondet og jobbet for UNIDO i Mosambik. Han er nå partner og konsulent i Nordic Consulting Group.

Fra mote-klær til fairtrade

Annabelle Lefébure-Henriksen er ansatt som ny daglig leder i Fairtrade Norge. Hun kommer fra stillingen som bærekraftsansvarlig i klesgjiganten Varner Retail AS. Lefébure-Henriksen er utdannet siviløkonom ved Norges Handelshøyskole og har en mastergrad i internasjonale forhold og samfunnsansvar fra Institut Catholique de Paris.

– Først, gratulerer med ny jobb! Hva fikk deg til å gå fra Varner til Fairtrade Norge?
 – Tusen takk! I mitt arbeid har jeg vært så heldig å få komme tett på Fairtrade og se hvilken betydning sertifiseringsordningen har for bønder og arbeidere i land med utbredt fattigdom. Når jeg etter 12 givende år i Varner fikk sjansen til å bli en del av Fairtrade Norge, var det en mulighet jeg ikke kunne si nei til.
 – Hvilke erfaringer tar du med deg fra Varner som kan komme til nytte i den nye jobben?
 – Varner sin forretningsfilosofi om at det er mulig å tjene penger på en ansvarlig og bærekraftig måte. For å lykkes må man klare å integrere bærekraftige løsninger i forretningsmodellene. Her har Fairtrade en viktig rolle å spille.
 – Hva blir det første du skal gyve løs på når du starter 17. september?
 – Jeg er overbevist om at både bedrifter og forbrukere har et ønske om å ta riktige valg, men at det kan være vanskelig å vite hva det valget er eller innebærer. En viktig oppgave blir å synliggjøre hva Fairtrade står for, vise at sertifiseringsordningen er et trygt valg for forbrukere og samarbeidspartnere.

Ida Oleanna Hagen er tidligere styreleder for FORUT. Nå blir hun generalsekretær.

51-åringen har de siste 18 årene jobbet med forvaltningsrevisjon i Riksrevisjonen. Før det var hun internasjonal konsulent i Landsforeningen for norske ungdomsorganisasjoner (LNU). Hagen har også vært forbundsleder i Juvente, som er en av FORUTs eierorganisasjoner og har sittet i organisasjonens styre i perioden 1996 til 2005, første halvdel som nestleder og resten som leder.

Linda Haugland er ansatt på en to og et halvt års kontrakt hos Sex og Politikk. Hun skal ha ansvaret for å samordne og styrke organisasjonen International Planned Parenthood Federations arbeid innen seksualitets- og kjønns mangfold. Hun er den første som har et slikt ansvar i IPPF. Haugland er siviløkonom, har master i filosofi og har studert litteraturvitenskap og gestaltterapi. Hun har arbeidet hovedsakelig internasjonalt med ledelsessystemer, organisasjonsendringer, opplæring og samfunnsansvar for Telenor og Veritas. Hun har bodd i blant annet Kenya og Sør Afrika.

Bistandsaktuelt på vei mot 1 million

Lesningen av Bistandsaktuelt's nettutgave fortsetter å øke kraftig.

I første halvår 2018 hadde bladet drøyt 490 000 sidevisninger, en økning på 21 prosent fra samme periode året før.

– Hvis veksten fortsetter i høst, har vi et håp om å krysse **1 million sidevisninger** for året som helhet, sier bladets redaktør Gunnar Zachrisen.

Bladets nyhetsbrev, som

bidrar til *faste* lesere, er en viktig del av forklaringen på leserveksten. 3500 bistands- og utviklingsinteresserte abonnenter nå på NYHETSBRREV, en solid økning fra 2856 ved årsskiftet 2017/2018.

BISTANDSAKTUELT

Fagblad om utviklingssamarbeid.

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:

Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Debattansvarlig:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no

Nettavisredaktør:

Jan Speed
jasp@norad.no

Bildeansvarlig:

Espen Røst

Journalister:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no

Espen Røst

espenrost@gmail.com

Nina Bull Jørgensen

nbjorgensen@gmail.com

Martin Skjæraasen

martin.skjæraasen@gmail.com

Asle Olav Rønning

asle.olav.ronning@norad.no

Administrasjon:

Ulrik Strøm Sæther

Ba-Musa Ceesay

Internett:

www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:

Boks 8034 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse:

Bygdøy Allé 2 (1. etg.)

Telefoner:

23 98 00 00 (sentraltbord)

23 98 02 37 (redaksjon)

23 98 02 37 (annonser)

E-post redaksjon:

gz@norad.no

E-post annonser:

toab@norad.no

E-post Nyhetsbrev:

jasp@norad.no

Design og produksjon:

Medier og Ledelse AS

Trykk:

Amedia Trykk AS

Abonnement:

Bistandsaktuelt, Norad

Boks 8034 Dep,

0030 Oslo

Telefon: 23 98 02 35

E-post: adr-ba@norad.no

Abonnementet er gratis.

Utgiver:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

4. september 2018

Opplag denne utgaven:

19 400 eksemplarer.

Bistandsaktuelt er medlem av **Fagpressen**.

Neste Bistandsaktuelt:

Utkommer cirka

26. oktober 2018.

Den magiske røde nesen

De drar tusener av mil for å skape håp hos barn i krise. Denne gang er det Sør-Sudan. Latteren er deres medisin. **Av Sofi Lundin, i Sør-Sudan**

Fra et telt spilles glad musikk. En dame i glitter-kjole blunker til barna med sine lange grønne øyevipper. Ved siden av går en gulkledd mann med fletter i håret.

– Male! roper damen i blått med blomstrete buskeseler og gumminese. Det betyr «hei!» på lokalspråket.

De fire klovnene fra Sverige har lært seg mange lokale fraser. Det må til for å sjarmere barna. Nå er de omringet av et hundretalls nysgjerrige barn i en av byens mange flyktningleirer.

Det er bare noen timer siden de landet i Sør-Sudans hovedstad, Juba. De svenske artistene er del av organisasjonen Clowner utan Gränser. De

reiser verden rundt for å spre latter og skape håp hos barn i krisesituasjoner. Gruppeleder Rebecca Tiger, som til daglig er skuespiller i Stockholm, har vært klovn for barn i store deler av verden.

– Med våre forestillinger og workshops streber vi etter å skape ro, trygghet og bygge selvtillit. Latter gir håp og skaper drømmer. Og med drømmer kan man leve lenger under vanskelige forhold, sier Tiger.

Barn sliter psykisk

På en åpen plass midt i flyktningleiren står et lite rødt telt. En langbeint klovn begynner å snørke høylytt innenfra teltet og latteren sprer seg blant publikum, rundt 2000 barn.

Her i en av Jubas mange leirer for internt fordrevne bor rundt 56 000 mennesker. Majoriteten er barn som har bodd her siden kampene mellom landets president Salva Kiir og hans erkerival Riek Machar brøt ut i 2013. Mange sliter med traumer fra krigen.

– Den røde nesen er grenseoverskridende, du når frem til alle på tvers av kultur, språk og religion, sier Jonas Sjøgren. Her sammen med blant andre Rebecca Tiger (til venstre). De to har reist verden rundt for å møte barn rammet av kriser.

Foto: Sofi Lundin

Det er disse barna som klovnteamet ønsker å nå frem til. I løpet av to uker skal de opptre for tusenvis av barn og ha workshops for flere hundre. De bruker humor som redskap i psykososialt arbeid.

25 år med barn i kriser

Svenske Clowner utan Gränser er en avlegger av den internasjonale organisasjonen Clowns Without Borders som ble etablert i Spania i 2003. Ideen ble født da klovnen Torell Poltrona ble invitert til å opptre i en flyktningleir i Kroatia. Over 700 barn møtte opp til forestillingen, og Poltrona fikk trua på klovnenes unike evne til å gjøre en forskjell for barn i kriser.

I dag finnes organisasjonen i 15 land og de siste 25 årene har den holdt over 7000 forestillinger. Til sammen har klovnene nådd ut til rundt to millioner barn rammet av konflikter og andre kriser i nesten 100 land.

Midt på dagen er det glovarmt i leiren. Det er få plasser å søke skygge

på og inne i de trange teltene kan temperaturen strekke seg opp mot 45 grader. Nyachan Tutdel bor alene med sine tre barn i leiren.

– Livet her er hardt. Vi føler oss utrygge og folk sliter psykisk. Barna trenger aktiviteter og glede i hverdagen, sier trebarnsmoren.

– Klovne-nesen åpner grenser

I et telt fylt med kjepler, baller og ballonger gjør klovnene seg klare for sin neste forestilling. Utenfor står titalls barn og prøver å kikke inn i teltet.

Jonas Sjøgren har vært med i Clowner utan Gränser på fem tidligere reiser. Han hyller klovnenes unike egenskaper.

– Det er noe unnskyldende med en klovne-nese. Den røde nesen åpner grenser og forener mennesker. Du kan nå frem til alle på tvers av kultur, språk og religion, sier Sjøgren. ■

Vil du se Clowner utan Gränser klovner opptre? Sjekk youtube!

Livet her er hardt. Barna trenger glede i hverdagen.▶▶

Nyachan Tutdel, trebarnsmor i Sør-Sudan